

Ontmoetingen
Zuidoost/Venserpolder
succes en falen van een
experimenteel kunstproject

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder

succes en falen van een experimenteel kunstproject

Ontmoetingen
Zuidoost/Venserpolder
succes en falen van een
experimenteel kunstproject

Inhoud
het Experiment

pagina 3

Voorwoord

Annet Zondervan

vanaf pagina 5

Kunstenaars, de ambities en de resultaten

Niesje Johannes en Annet Zondervan

pagina 5

Otto Berchem

Venser Rap

pagina 10

Karin Peulen

Venser Fruitbomenroute

pagina 17

Wim Verhoeven

Venser Klanken

pagina 22

Tirzo Martha

Vens(T)er Radio

pagina 26

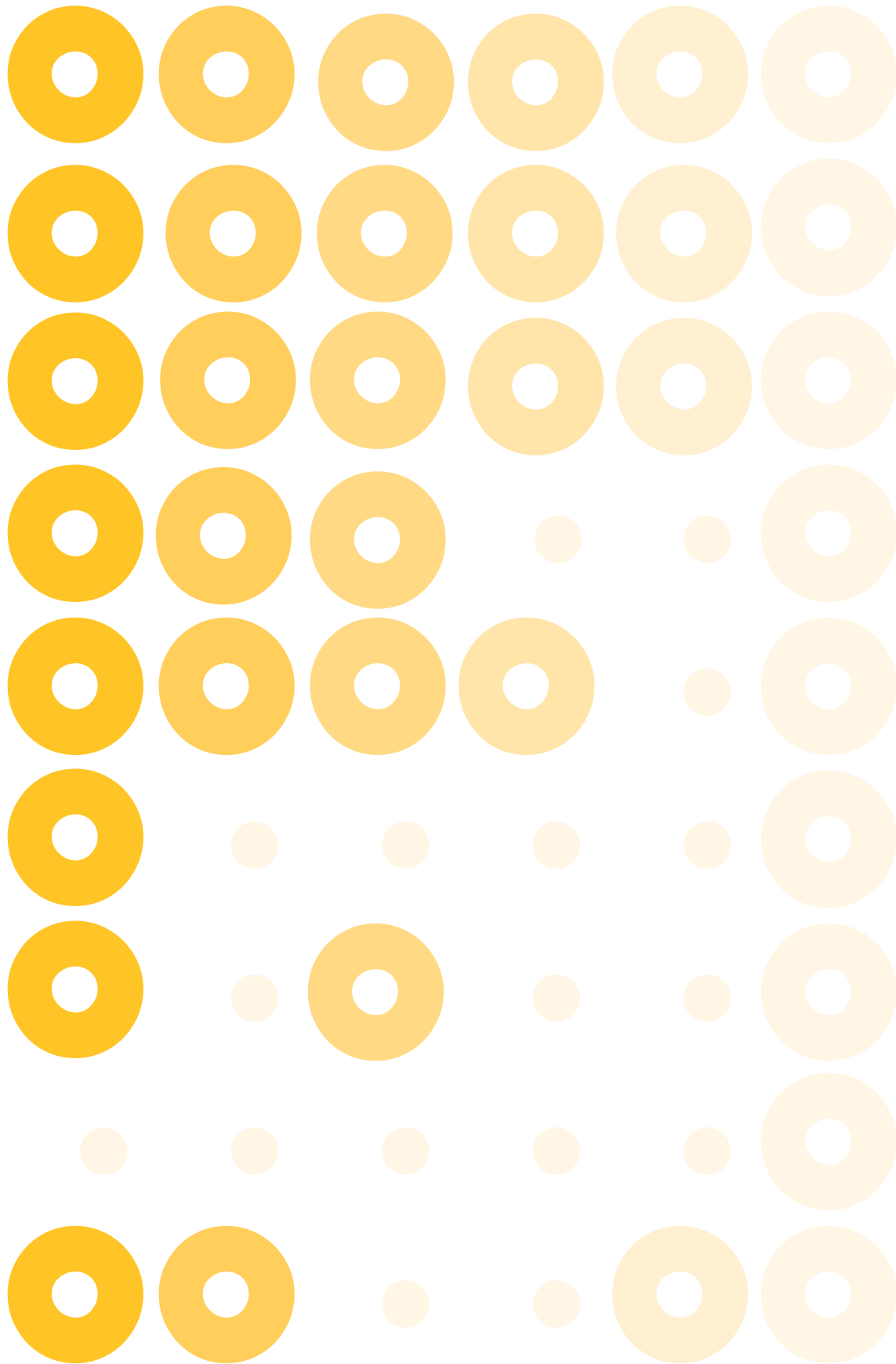
Franck Bragigand

Venser Monument

Pagina 32

colofon

ex
per
iment

Voorwoord

Annet Zondervan

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder (OZO/VP) is een project met twee gezichten. Het is een kunstproject én een onderzoek. En terugkijkend op het resultaat is het te benoemen als een succes maar ook als een falen.

CBK Zuidoost, WISEGUYS urban art projects en Stichting Nederland Kennisland kiezen in deze publicatie in alle eerlijkheid voor het uitdragen van beide gezichten van OZO/VP. Marco Cops, Harold Schouten, Chris Sigaloff, Niesje Johannes en Annet Zondervan waren als projectteam verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van OZO/VP.

Te vaak wordt over kunstprojecten achteraf alleen het goede gezegd. Zo gek is dat niet. Subsidiegevers zijn kritisch en culturele instellingen willen graag een volgende keer weer aankloppen. Deze dynamiek van budgettaire afhankelijkheid staat een openlijk beleden, zelfkritisch vermogen in de weg. Terwijl van het minder goede - datgene wat tegenviel, niet soepel liep, uiteindelijk nooit is behaald... - misschien wel het meeste te leren is. Het benoemde en geëvalueerde falen geeft de beste aanknopingspunten om het een volgende keer beter te doen.

Beginpunt van OZO/VP was de vraag: "Kan kunst een rol spelen in het genereren van nog niet bestaande, nieuwe ontmoetingen"?. Deze onderzoeksvraag werd losgelaten op de Venserpolder.

Voor het goede begrip bij het lezen van deze publicatie, is het handig iets te weten over deze in Amsterdam Zuidoost gelegen wijk. De Venserpolder werd begin jaren tachtig gebouwd naar stedenbouwkundig ontwerp van Carel Weeber. De wijk bestaat uit zestien rechthoekige en gesloten blokken. Portiekwoningen van vier, vijf lagen hoog met elk een openbare binnentuin. De Venserpolder is in feite een klein dorp; met een geografisch geïsoleerde ligging ten opzichte van de rest van Zuidoost, met ruim 4.000 voornamelijk sociale huurwoningen en bijna 10.000 inwoners. De sociaal-economische positie van de Venserpolder is zwak. Een groot aantal inwoners heeft een uitkering en leeft rond de armoedegrens. Door de kleine woningen wonen er relatief veel alleenstaanden en jonge mensen. Het aantal éénuoudergezinnen is hoog. En

de wijk kent ten opzichte van heel Zuidoost een hoog percentage Surinamers en Antillianen. Dit alles kenschetst de context waarin OZO/VP Zuidoost zich afspeelde.

OZO/VP heeft als kunstproject en onderzoek twee soorten resultaat. Vijf interventies in de Venserpolder door vijf verschillende kunstenaars: Otto Berchem, Franck Bragigand, Tirzo Martha, Karin Peulen en Wim Verhoeven. Maar ook de reflectie op de weg daar naar toe en alles wat onderweg heeft plaatsgevonden, is een niet te onderschatten resultaat.

Beide onderdelen van OZO/VP krijgen hun beslag in deze publicatie. Om deze twee gezichten van OZO/VP te benadrukken heeft de publicatie in de vormgeving twee voorkanten, twee zijdes waar de lezer kan beginnen. Op deze manier volgt het ontwerp de inhoud van het project. De ene kant - Het Experiment - vertelt over de kunstprojecten. Vijf losse verhalen per kunstenaar over de ambitie bij aanvang en het resultaat na afloop. De andere kant - Het Onderzoek - vertelt het over het proces. Chris Sigaloff schetst in een inleiding gedetailleerd de ambities van het projectteam en ze reflecteert in een andere tekst op het proces. Datzelfde doen ook alle actoren, alle betrokkenen die een rol hebben ingenomen bij de realisatie van OZO/VP. Hun ambities, praktijk-ervaringen en tips zijn als korte en krachtige boodschappen op diverse plekken terug te vinden. Voor de broodnodige context zorgt Sandra Trienekens - Lector Burgerschap en Culturele Dynamiek, ISCB/Hogeschool van Amsterdam - met haar artikel 'Hoe ontmoet je goed?'.
4

Tot slot: dank aan iedereen die zich, in welke rol dan ook, heeft ingezet voor OZO/VP. Eén naam wil ik apart noemen. Zonder de inzet van Marco Cops, een man van geduld en lange adem, weet ik niet of de successen van OZO/VP gevierd hadden kunnen worden.

Veel leesplezier!

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

9

Kunstenaars, de ambities en de resultaten

Niesje Johannes en Annet Zondervan

Otto Berchem
Venser Rap

Otto Berchem
Adigun, december 2007
foto: Otto Berchem

Otto Berchem (USA, 1967) start zijn project oktober 2006. Als eerste van de geplande estafette met kunstenaars kan hij niet profiteren van de ervaringen en contacten van anderen. Berchem is in zekere zin kwartiermaker.

De van origine Amerikaanse Berchem gaat zonder vooropgezet idee aan de slag. Zijn gedachte is om de wijk en haar bewoners eerst te leren kennen. Pas daarna wil hij een kunstwerk maken; een kunstwerk dat daadwerkelijk in een behoefte voorziet. Van zijn ervaringen doet Berchem vanaf het eerste uur verslag op de ozonieuws.blogspot.com, iets wat voor de collega kunstenaars na hem nuttig bleek te zijn bij de ontwikkeling van hún plannen.

Voor Berchem is de dagelijkse praktijk als startende OZO/VP kunstenaar tamelijk weerbarstig. Het gedachte tijdelijke atelier van waaruit hij wilde werken is niet voor handen. En de Venserpolder is - voor een buitenstaander - het tegendeel van een levendige wijk. Vooral in de winter, zonder straatleven, is het ingewikkeld om mensen te ontmoeten.

Op zijn blog schrijft Berchem over deze periode: "Voor een stedelijke wijk heeft de Venserpolder een verbazingwekkend gebrek aan gemeenschappelijke plekken waar mensen elkaar ontmoeten en uitwisselen. Voor zo ver ik kan zien zijn er de winkels en snack bars in 'het winkelcentrum', de buurthuizen 't Spinnewiel en Boenhuis en die gekke apotheek. Het lijkt alsof supermarkt Super de Boer de meest vitale ontmoetingsplek is van de buurt. [...] dit lijkt het enige meeting point waar iedereen uit de buurt naar toe gaat".

In zijn zoektocht naar ontmoetingen met bewoners wordt Berchem geholpen door de wijkmeesters An van Gelder en Aart Roos. Hij loopt met hen mee tijdens hun werkzaamheden. Zij regelen introducties bij bewoners en nodigen hem uit voor bijeenkomsten in de buurthuizen. Heel langzaam leert Berchem zo de Venserpolder een beetje kennen. Een bijzondere ontmoeting is die met 'De kunstenaar van de Dumaslaan' zoals Berchem haar omschrijft. Deze mevrouw ziet haar voordeur en opgang én het interieur van haar huis als één kunstwerk. Alles is door haar sterk gedecoreerd en bij haar voordeur liggen recepten voor lekkere maaltijden die anderen kunnen meenemen. Otto Berchem noemt haar één van de parels van de Venserpolder. Hij is vooral verbaasd dat dit kan en mag in een gemeenschappelijk trappenhuis; een ruimte die sterk aan regulerende regels is onderworpen.

9

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

7

Als resultaat van zijn verkennende wandelingen door de buurt, de avondlijke buurthuisbijeenkomsten en de ontmoetingen met bewoners ontstaat bij Berchem een eerste plan. Het te maken kunstwerk zou trots voor de wijk moeten genereren. Bovendien kiest hij er voor om een werk te maken samen met - en dus niet alleen voor - de bewoners van de Venserpolder.

December 2006 doet de Venserpolder Nieuwsbrief een oproep. Deze nieuwsbrief voor bewoners wordt uitgegeven door de verschillende woningcorporaties met bezit in Venserpolder. De nieuwsbrief wordt huis aan huis verspreid en overal in de wijk in gemeenschappelijke ruimtes opgeprikt. De inhoud van het december nummer is geheel gewijd aan het project OZO/VP. En Otto Berchem doet een verzoek aan de bewoners uit de buurt om samen met hem een kunstwerk te maken.

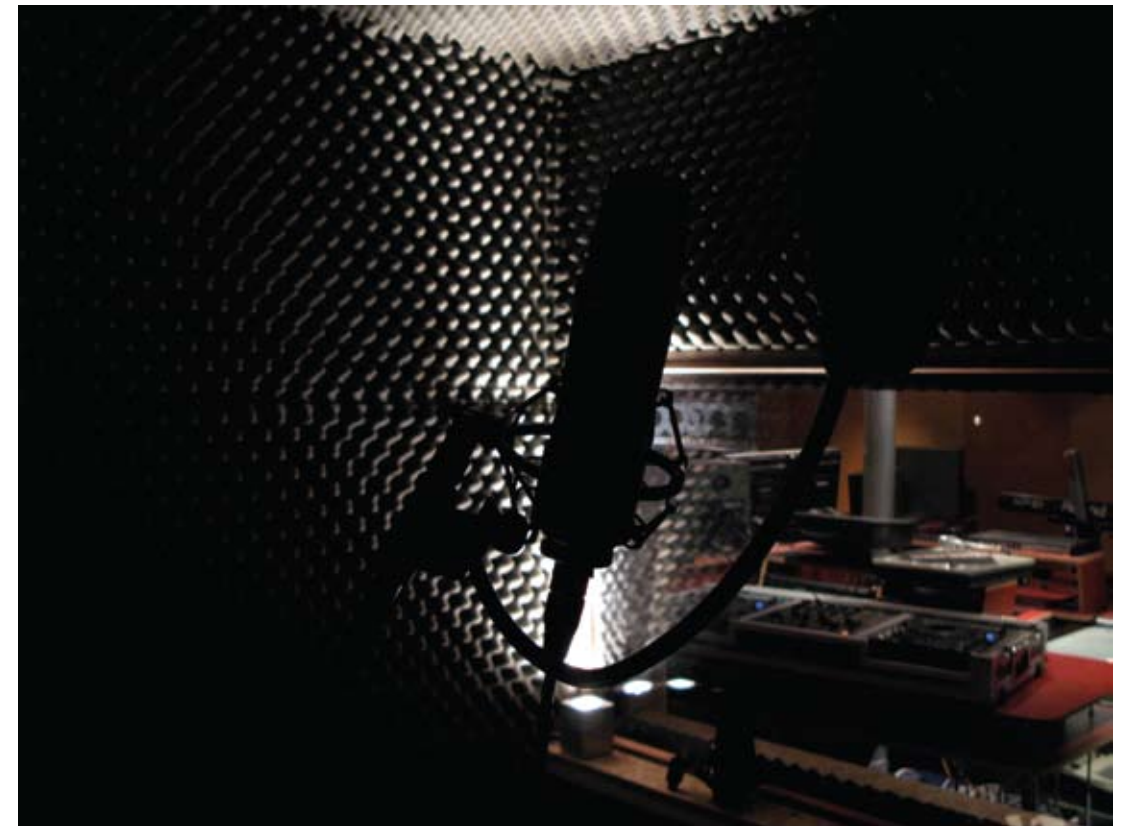
Teleurstellend is dat de schriftelijke oproep nauwelijks reacties oplevert. Juist via het netwerk van directe contacten maakt Berchem uiteindelijk kennis met buurtbewoners die een samenwerkverband met hem wel inspirerend vinden en er tijd voor hebben. Niet toevallig twee buurtbewoners die al betrokken zijn bij het wel en wee van hun Venserpolder en niet onbekend zijn met iets geks als kunst: Brian Kemble en Adigun.

Een volkslied voor de Venserpolder, dat wordt het gezamenlijke plan. Een lied in de vorm van een rap dat vertelt over deze buurt, haar kenmerken en eigenaardigheden. Een lied over de plek waar Kemble en Adigun opgroeiden en herinneringen voor het oppakken liggen. Een wijk om trots op te zijn. De Venserpolder heeft een slecht imago, maar de Venserrap van Kemble en Adigun richt zich op de positieve dingen in de wijk. Met zinsneden als:

“ ‘t is de wijk van Agatha Christie, Bertold Brecht en Dostojevsky
Wijk van verlichte geesten met onnoemelijk veel passie
Wijk voor het eerst ontstaan in de geest van Carel Weeber
Man met een visie voor de buurt de geestesvader”.

Deze Venser Rap is eind 2007, ruim één jaar na de start van Berchem, in een studio opgenomen. Het resultaat, een cd met 2 songs waaronder een volkslied voor Venserpolder - uitgevoerd door twee bewoners - is de bijdrage van Otto Berchem aan OZO/VP.

Voorjaar 2008 wordt de cd aan de buurt gepresenteerd. Dit gebeurt tijdens de European Neighbour Day. Berchem gaat dan samen met Kemble en Adigun *on the road*. Het plan is om gezeten in een gepimpte auto met zware bassen op de hoedenplank door de buurt te rijden. Bewoners horen de Venser Rap en krijgen die uitgereikt. De rap wordt bovendien gebruikt als jingle voor Vens(T)er Radio, een ander OZO/VP dat in 2008 wordt vervolgd. En tot slot vindt de Venser Rap zijn weg op een heel directe wijze. Zolang de voorraad strekt krijgen nieuwe bewoners in de wijk de Venser Rap van de wijkmeesters als welkomstgeschenk cadeau. Opdat ze nog beter weten waar ze terecht gekomen zijn.

Karin Peulen
Venser Fruitbomenroute

Karin Peulen

Appelboom Zorgcentrum De Venser, voorjaar 2008

foto: Annet Zondervan

Karin Peulen (Heerlen, 1959) is de tweede kunstenaar die voor OZO/VP aan de slag gaat.

Op grond van de ervaringen van Otto Berchem, die in de aanvangsfase moeite had om te wortelen in de wijk, besluit Peulen tot een andere aanpak. Waar Berchem al in een vroeg stadium bewoners om een bijdrage had gevraagd, zonder voorop gesteld plan, kiest Peulen er voor om een concreet voorstel te ontwikkelen en dat voor te leggen aan bewoners. Om daarna hopelijk samen aan de slag te gaan en iets gemeenschappelijks neer te zetten.

Natuur speelt vaak een rol in het werk van Karin Peulen. Al tijdens eerste verkennende wandelingen door de buurt valt Peulen voor de kenmerkende binnentuinen van de Venserpolder. Er is veel groen in de wijk maar verborgen achter de gevels van de huizen. Er gebeurt weinig mee. Het is allemaal veel van hetzelfde. De tuinen maken daardoor een starre en statische indruk. Het voorstel dat Karin Peulen wil ontwikkelen, weet ze al snel, heeft met tuinen te maken en zal inspelen op de groenvoorziening in de Venserpolder.

Het is hartje winter als Peulen december 2006 start. Er zijn weinig mensen op straat, laat staan in de binnentuinen. Maar Peulen vraagt bewoners uit de buurt toch naar hun ervaringen met dit gemeenschappelijke groen. Ze vraagt hen, schrijft ze voor de andere kunstenaars in het OZO/VP blog, "... hoe de tuinen er in de lente en in de zomer bij staan en hoeveel kleur er dan te zien is en of er dan lekkere geuren zijn". In de wijkkrant van Venserpolder doet Peulen een oproep om met haar door de buurt te wandelen en haar te vertellen over kleuren en geuren. Uit de verzamelde reacties blijkt dat kleur en geur nauwelijks aanwezig zijn in de binnentuinen. Niet echt uitnodigend om het groen in de wijk dan ook daadwerkelijk te gebruiken, is de gedachte van Peulen.

Zij komt op basis van observaties en antwoorden van buurtbewoners tot een conclusie. Een ingreep in de openbare groenvoorziening van Venserpolder zou moeten kunnen leiden tot een platform voor ontmoetingen. Peulen ziet de wijk als een schilderspalet. Een palet waar ze kleur, geur en ook smaak aan toe wil voegen. Dit door op strategische plekken in de buurt fruitbomen te plaatsen.

Toen dat idee eenmaal was geboren volgde de uitwerking.
Waar zijn die strategische plekken? Wat kan het beste waar worden geplant?

Achterliggende agenda voor de uitwerking van het plan is de ambitie van Karin Peulen om te komen tot een gelijkmatige ruimtelijke verspreiding van de fruitbomen. Maar ook is er de wens een naar leeftijd gedifferentieerde verspreiding te bereiken. De te planten bomen moeten dagelijks te zien zijn en worden gekoesterd door jong en oud. En samen moeten alle bomen en struiken tot een wandelroute kunnen gaan uitgroeien. Tot slot wil Peulen ook nog een afwisselend bloeischema zodat in verschillende periodes van het jaar de bloesem zou geuren en kleuren. Zo ontstaat de Venser Fruitbomenroute, op papier.

Als locaties voor de Venser Fruitbomenroute kiest Peulen (semi-) openbare plekken waar veel mensen komen: het Kinderdagverblijf De Gruthut, de basisscholen De Schakel en Het Klaverblad, Zorgcentrum De Venser en Tuin 13. Voor elke locatie maakt Peulen een specifiek plantenschema. Appelbomen bij de basisscholen en het kinderdagverblijf. In de open tuin van Zorgcentrum De Venser een rijker palet. Niet alleen twee appelbomen maar ook een perenboom, twee pruimenbomen, een walnotenboom, een eetbare hazelaar en een mispel. En voor Tuin 13, de tuin die in 2006 nog een zwarte bokaal voor de lelijkste tuin van Amsterdam Zuidoost ontving, een heuse smultuin. Ooit waren hier bewoners in de weer met prachtige moestuinen. Peulen wil Tuin 13 nieuw leven inblazen met de smultuin. Een tuin waar alles eetbaar is: rozemarijn, lavendel, een appelboom, een perenboom, een kersenboom, twee pruimenbomen, een moerbeiboom en een vlierboom. Voor de hekken van Tuin 13 bedenkt Peulen twee smulhagen van 56 meter met zwarte, witte en rode aalbes, rode en groene kruisbes, zomer- en herfstframboos, witte druif "glorie van Boskoop", braam en bosbes.

Dit was de in detail uitgewerkte droom van Karin Peulen voor de Venserpolder. Een droom gebaseerd op haar ervaringen in deze wijk. Maar zo'n droom is niet makkelijk gerealiseerd. Er volgt een lange periode van overleg op verschillende fronten.

In de eerste plaats natuurlijk met de direct betrokkenen. De directies van de scholen, het dagverblijf en het zorgcentrum. Men moet niet alleen akkoord gaan met het voorstel. Men moet ook de verantwoordelijkheid op zich nemen voor het beheer en onderhoud van de bomen en struiken.

In de tweede plaats met ambtenaren van het Stadsdeel Zuidoost, eigenaar van een deel van het grondgebied waarop Peulen de Venser Fruitbomenroute wil

12

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

13

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

realiseren. Met hen worden de (on-)mogelijkheden van het plan doorgenomen. Er komt antwoord op vragen als: "Hoe zit het met vergunningen en wie is er verantwoordelijk wanneer een vallende appel op het hoofd valt van een argeloze burger?".

Dit alles kost tijd, heel veel tijd. Een voor de bomenplant tegenvallend voorjaar 2007 - te warm - wordt dan een voordeel. Het geeft Peulen extra gelegenheid om echt iedereen betrokken te krijgen bij haar plan. Ze krijgt het Stadsdeel Zuidoost zelfs zo enthousiast dat de oorspronkelijke route wordt uitgebreid met een nieuwe locatie. In het zogeheten nieuw aangelegde Klimaatbosje langs het Abcouderpad komen drie walnotenbomen. En ze heeft meer tijd voor het visualiseren van de bomenroute in de vorm van routebordjes. Die bordjes bij de bomen en struiken geven niet alleen zakelijke informatie. Op een speelse manier is er ook aandacht voor de meer gevoelsmatige dingen die fruitbomen oproepen of losmaken. Locatie-manager Nel Visscher gaf haar succesrecept voor een appeltaart aan Karin Peulen. Op de bordjes krijgen voorbijgangers het recept aangeboden om aan de slag te gaan met de gratis mee te nemen vruchten. Een oud Hollands kinderliedje over een appel staat genoteerd, met de muzikale noten.

21 november 2007, bijna één jaar nadat Karin Peulen haar eerste wandeling maakte door Venserpolder, komt alles samen. De Venser Fruitbomenroute wordt aangeplant en is een feit. In de ochtend is er een boomplant actie met de kinderen van de basisscholen en het kinderdagverblijf. In de middag volgt de beplanting in Tuin 13 en de aanplant bij Zorgcentrum De Venser. De hele dag wordt feestelijk afgesloten in 't Spinnewiel met appeltaart.

Nu is het wachten op het voorjaar van 2008 wanneer de bloesems bloeien en het najaar wanneer de bomen en struiken hun vruchten cadeau doen aan de schoolkinderen van De Schakel en Het Klaverblad, ouderen van Zorgcentrum De Venser en de andere bewoners van de Venserpolder.

14

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

15

Karin Peulen
Nel Visscher (links) en Trees Glaz, Kinderdagverblijf De Gruthut, november 2007
foto: Karin Peulen

Karin Peulen
Bloesem, voorjaar 2008
foto: Annet Zondervan

16

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

17

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

Wim Verhoeven
Venser Klanken

Wim Verhoeven
Buurtkinderen bij de Venser Sensor, zomer 2007
foto: Wim Verhoeven

Wim Verhoeven (Oisterwijk, 1958) start als derde deelnemer aan OZO/VP in maart 2007.

De denker Verhoeven formuleert bij aanvang de overkoepelende ambitie om met bewoners "de sociaal culturele doorbloeding" in de Venserpolder te verhogen. Ook hem is namelijk opgevallen dat er op het oog weinig gebeurt in de wijk. Zijn plan van aanpak, dat al werkend in de wijk na verloop van tijd ontstaat, heeft drie fasen.

In de eerste fase wil Wim Verhoeven verhalen verzamelen. Zijn aanwezigheid als kunstenaar in het kader van OZO/VP wil hij gebruiken om bijzondere Venserpolder verhalen los te maken bij bewoners. Hij wil de verborgen schoonheid van de Venserpolder inzichtelijk krijgen. Daarbij gaat het hem om herinneringen, wijsheden, gezegdes, dromen en zelfs wellicht liedjes en gedichten van bewoners over hun wijk. Ruw materiaal met hopelijk kleine pareltjes over de Venserpolder en haar bewoners. Dit alles leidt dan tot een zekere vorm van geschiedschrijving.

In de tweede fase wil Wim Verhoeven diverse kunstenaars van verschillende disciplines koppelen aan dit ruwe materiaal. Die kunstenaars moeten daarmee aan de slag gaan en in het eigen idioom iets nieuws maken. Nieuwe producten gebaseerd op het materiaal van de bewoners.

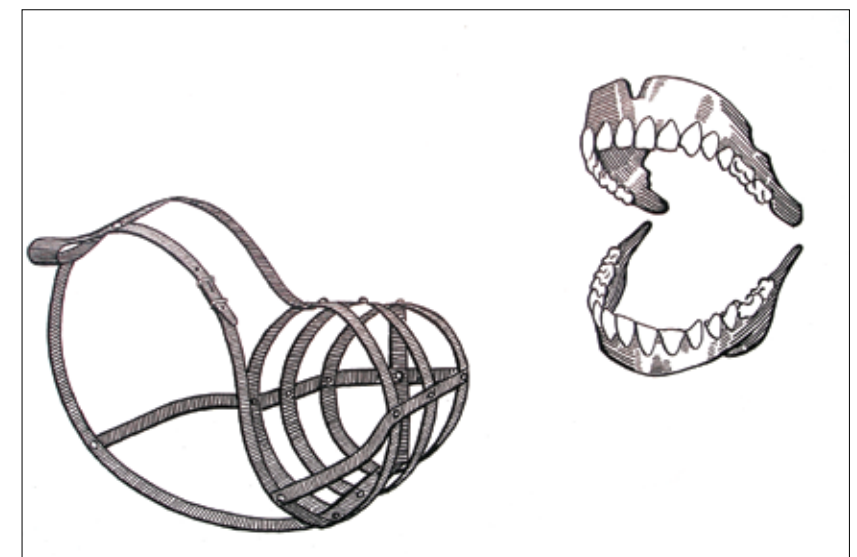
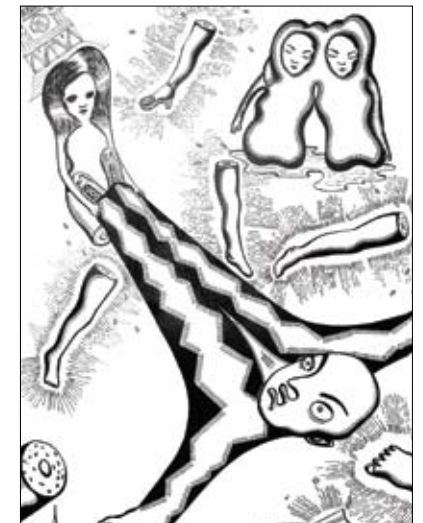
In de derde fase wil Verhoeven deze "artistieke volproducten" terug geven aan de bewoners. Dit zal gebeuren in de vorm van een bescheiden poëziefestival, gerichte acties in de wijk en misschien wel een boek.

Aldus gaat Wim Verhoeven aan de slag.

De Schoonheids Inzamel Salon is in de zomer van 2007 het eerste zichtbare resultaat. Deze salon - een omgebouwde en visueel aantrekkelijk gemaakte vouwcaravan - maakt Verhoeven samen met kunstenaars Caroline de Roy en Liesje Diemont. Het is een mobiele ontmoetingsplek en dient voor het verzamelen van verhalen. De unit heet al snel de Venser Sensor.

Als mobiel ontmoetingspunt staat de Venser Sensor op gezette tijden op verschillende plekken in de Venserpolder. Voorbijgangers kunnen hun verhalen en beelden over de Venserpolder en het leven aldaar kwijt. Verhoeven vraagt ze ook naar hun dromen.

Kinderen krijten stoeptegels vol met tekeningen. Voorbijgangers laten hun verhaal achter. Op 8 juli schrijft Verhoeven over een ontmoeting: "Een vrouw uit Curaçao vertelt dat ze ooit als klein meisje in Willemstad, van een onbekende man, zonder

aanleiding een cadeautje kreeg. Het was geen meisjescadeau, het was een locomotief. Maar ze was er blij mee. Het gaf haar het gevoel dat ze gewaardeerd werd door iemand. Dat die iemand een vreemde was, versterkte het gevoel. Zelf trekt ze zich het lot van de verwaarloosde kinderen in de wijk aan. Ze koopt dus regelmatig spulletjes om er cadeaupakketten van te maken. Die worden via jeugdzorg uitgedeeld. Ze zet iets voort waardoor ze zelf aangeraakt werd”.

Op 25 juli:” Een man met blikje bier en loszittend kunstgebit en 2 olifanten op z'n t-shirt, vroeg nieuwsgierig wat dit is. Zelf woont hij in Kraaiennest, maar daar is het erg onrustig. Hij komt graag hier, via de wijkpost heeft hij nu ook een kennis die langzamerhand een vriend aan het worden is. Hij werkt voor een soort daklozenwerkplan. Hij ruimt grofvuil op en vervangt zakken in de afvalbakken en hij maakt schoon op scholen. Hij zegt: “Gister had ik iets raars. Ik vond op straat zo twee van die dingen, hoe heet het, muilkorven voor van die pitbulls, weet je wel. Met zo'n wurgriem eraan. Nog helemaal nieuw, met het kaartje er nog aan. Waarom gooit iemand dat weg, denk ik?”.

Op 11 september: “Een Surinamer, adolescent, vertelt dat hij droomde dat hij bezocht werd door een bakru, een man met een groot hoofd. Deze hield hem vast en liet hem niet opstaan, drukte hem plat. Later zag hij hem en probeerde met hem te vechten maar het lukte niet, de Bakru voelde niets van zijn slagen, hij lachte er om. Toen werd hij wakker”.

Ook voor Verhoeven is de praktijk weerbarstig. De Venser Sensor trekt minder publiek dan gehoopt. Hij merkt dat er overdag weinig mensen op straat zijn. De zomer lijkt voor straatpubliek het meest geschikte jaargetijde. Maar het is ook een vakantieperiode. Veel bewoners zijn weg.

Om het verzamelen van materiaal over meerdere sporen te laten lopen ontstaat het idee om als aanvulling op de fysieke ontmoetingsplek een digitale ontmoetingsruimte te maken. Dit leidt tot de website www.venserklanken.nl. De inhoud van de door Caroline de Roy vormgegeven website wordt gevuld met de al verzamelde verhalen en beelden.

Voorzichtig start Verhoeven met de tweede fase van zijn project. Het tot dan toe verzamelde materiaal koppelt hij aan verschillende kunstenaars. Tekenaar en buurtbewoner Goof Salimans en drie lokale rappers worden uitgenodigd het basismateriaal op eigenzinnige wijze te bewerken. Aldus ontstaat een bescheiden visuele en auditieve weerklank van het leven in de Venserpolder. Aan bewoners en betrokkenen wordt het gemaakte teruggegeven via de website.

Ondanks alle inspanningen levert de Venser Sensor en www.venserklanken.nl niet de hoeveelheid verhalen op waarop vooraf was gehoopt. In een licht wanhopige bui benoemt Verhoeven zijn interventie met de woorden: “Het voelt als trekken aan een dood paard”. Een nieuwe poging om het platform breder bekend te maken wordt gevonden in de komst van de vierde en volgende OZO/VP kunstenaar Tirzo Martha. Zijn plannen voor het opzetten van een lokale radio blijken een aanvulling op het project van Verhoeven.

Het huidige www.venserklanken.nl heeft alles in zich om als digitale verhalen verzamelplek blijvend van betekenis te zijn voor de Venserpolder. Het concept is ontwikkeld, de infrastructuur is klaar en bij sleutelfiguren in de wijk heerst enthousiasme over project. Daarom wordt Venser Klanken in 2008 gecontinueerd. Niet met Verhoeven als aanjager maar met Afran Groenewoud. Deze voormalige manager in de gezondheidszorg heeft niet alleen liefde voor zijn buurt en verstand van websites en computers. Hij heeft ook de ambitie om in het domein van de kunst te werken. Deze actieve buurtbewoner is de ideale opvolger van Wim Verhoeven.

In 2008 wordt de pr van de digitale ontmoetingsplek www.venserklanken.nl verbeterd. Het project wordt weer zichtbaar met een publieke Venser Sensor terminal in buurthuis 't Spinnewiel. Op bijeenkomsten in het buurthuis gaat Groenewoud actief door met het aanleggen van een collectie verhalen en beelden over Venserpolder. Verhoeven blijft als adviseur betrokken en draagt ideeën aan voor dichters en tekenaars die creatieve vertalingen geven van het verzamelde basismateriaal.

En de gedroomde derde fase? Een bescheiden poëziefestival, een boek? Eigenlijk is dat de website geworden. Maar wie weet komt dat poëziefestival of dat boek er ooit.

Tirzo Martha
De Vens(T)er Radio

22

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

Tirzo Martha (Curaçao, 1965) is de vierde kunstenaar die werkt voor het project OZO/VP.

De in Curaçao geboren en woonachtige Martha verblijft korter dan de andere kunstenaars in Venserpolder. Drie maanden in plaats van vijf. Voor zijn komst zijn er eerst enkele praktische problemen op te lossen. Deze hebben betrekking op zijn verblijfplaats. Nadat een gemeubileerd logeeradres in Amsterdam Zuidoost is gevonden, staat niets de vliegreis meer in de weg.

Tirzo Martha start min of meer als een vreemdeling. Bij de voorbereidende ontmoetingen in de Venserpolder ontbrak hij en informatie-uitwisseling met collega kunstenaars, bijvoorbeeld tijdens de voortgangsbijeenkomsten, heeft nauwelijks plaatsgevonden. Ondanks internet is Curaçao dan toch onhandig ver weg.

In zijn begintijd haakt Martha aan bij de Venser Sensor van Wim Verhoeven. Daar, op straat in de mobiele unit, ontmoet hij buurtbewoners. Zijn eerste indrukken van de Venserpolder: "Een saaie, depressieve architectuur omringd door een stilte die soms onderbroken werd door het geluid van een vogel die het te stil vond [...] Ik vond de mensen moeilijk toegankelijk en afstandelijk". Via buurtbewoner Gilbert die jonge muzikanten begeleidt in het Boeninhuis komt Martha in contact met een deel van de jeugd van de Venserpolder.

Twee dingen zijn voor hem duidelijk. Hij wil iets doen met en voor jongeren. En hij heeft de overtuiging dat hij hen niet kan bereiken met geschreven brieven of oproepen in buurtkranten. Net als Tirzo Martha zelf hebben veel bewoners in de Venserpolder een culturele achtergrond die wordt gekleurd door luisteren, vertellen en kijken. En niet zozeer door lezen. Het is bekend dat het medium radio velen in Amsterdam Zuidoost weet te bereiken. Lokale radiozenders, veelal etnisch georiënteerd, worden druk beluisterd.

Dit alles brengt Martha tot het plan om voor de Venserpolder een eigen radio-station in het leven te roepen: de Vens(T)er Radio. Buurtbewoner Braien Candelaria wordt zijn partner voor de ontwikkeling van deze lokale zender. Over zijn plan zegt hij: "Het gaat erom dat er een algemene vorm wordt gerealiseerd waarbij mensen vanuit een zekere betrokkenheid en gezamenlijke interesse tot elkaar komen".

23

Tirzo Martha

Tirzo Martha (tweede van rechts), Wim Verhoeven (midden), Braien Candelaria (links) en andere buurtbewoners voor de Venser Klanken caravan, zomer 2007

In eerste instantie denkt Martha aan een traditionele radiozender met een etherfrequentie. Dit blijkt echter te ingewikkeld en te kostbaar om te realiseren. Het moderne internet biedt de oplossing. Vens(T)er Radio wordt als radiostation via internet in de lucht gebracht. Een verbintenis met YouTube maakt het bovendien mogelijk om filmpjes met geluid te plaatsen en te bekijken. De website www.venserklinken.nl is tevens het digitale vertrekpunt voor Vens(T)er radio.

Vens(T)er Radio aldus Martha en Candelaria: "...vertegenwoordigt de stem van de Venserpolder. Op de site kunnen uitzendingen worden gedownload en beluisterd. Het moet een radio van de buurt zijn die later de buurt buiten zijn grenzen kan brengen". Het is een radiozender gericht op jongeren, met programma's gemaakt door jongeren. Inhoudelijk kan het over van alles en nog wat gaan, als de programma's de bevolkingsamenstelling van de buurt maar weerspiegelen.

In de periode dat Martha aanwezig is, worden verschillende uitzendingen op de site geplaatst. De onderwerpen gaan over de buurt en de belevingswereld van haar bewoners. Er is een filmpje met de titel: "De Venser sing along" waarin een muzikaal optreden is geregistreerd tijdens een buurtbijeenkomst. Een ander filmpje verhaalt over de culturele avond "Heroes, a tribute to our heritage" georganiseerd door Fawaka Creations. Beide bijdragen zijn afkomstig van Candelaria en zijn vrienden. Ook Anna Alcántra, lokaal raadslid voor de PvdA, wordt geïnterviewd.

Van meet af aan is het de bedoeling van Tirzo Martha dat na zijn vertrek de radiozender wordt gecontinueerd. Dit gebeurt dan ook. In 2008 wordt Braien Candelaria zijn definitieve opvolger. Deze buurtbewoner - door iedereen in de Venserpolder (en in Zuidoost) gekend - wordt het gezicht en de stem van Vens(T)er Radio. Vanaf mei 2008 verzorgt Candelaria twee keer in de week uitzendingen voor Vens(T)er Radio met medewerking van buurtjongeren. De resultaten zijn los van deze *live* momenten te beluisteren en te bekijken via www.venserklinken.nl.

24

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

25

Tirzo Martha
Interview met Anna Alcántra op YouTube (boven);
De eerste uitzending van Venser Klanken op YouTube (onder)

Franck Bragigand
Venser Monument

Franck Bragigand
Proefopstelling Venser Monument, najaar 2007
foto: Franck Bragigand

Franck Bragigand (Bettwiller, Frankrijk, 1971) gaat als laatste kunstenaar aan de slag.

Ondanks taalproblemen - de Franstalige Bragigand spreekt een beetje Engels en de meeste bewoners van Venserpolder spreken niet veel Frans - gaat Bragigand in gesprek met bewoners. Op straat en op gezette tijden in buurthuis 't Spinnewiel. Hij stelt hen een simpele vraag: "Wat is jouw hartenwens voor Venserpolder?". De antwoorden zijn divers en lopen uiteen. Achter elkaar gezet in een overzichtslijst blijkt vooral het verlangen te leven naar meer en betere voorzieningen:

Wensenlijst van bewoners voor de Venserpolder:

- Goede kwaliteit brood
- Een andere, meer representatieve winkelstraat
- Een telefoonwinkel
- Een zwembad
- Een café in de winkelstraat
- Meer humaniteit
- Een visboer
- Een braderie, één keer per maand
- Een drogist
- Een aparte warme bakker
- Meer Bijbelclubs
- Een klok
- Meer geld
- Achtergrondmuziek op straat
- Meer activiteiten in de binnentuinen
- Zitbanken in de binnentuinen
- Een naaicursus
- Een kerk
- Een hinkelspel voor kinderen
- Karaoke
- Lichten voor Kerst
- Een internetcafé
- Een visie voor de toekomst

Bragigand kiest na enig wikken en wegen twee wensen om daadwerkelijk te realiseren. Met natuurlijk, in de uitvoering, een twist van de kunstenaar die niet voor niets als bijnaam heeft 'Koopman in dromen en kleuren'.

Zijn bijdrage aan OZO/VP bestaat uit het realiseren van tien zitbanken en een klok in de Venserpolder, gezamenlijk gegroepeerd rond een plaquette die de nog niet gerealiseerde dromen van bewoners vermeldt. Het plan voor het Venser Monument is geboren.

Dat lijkt op het oog een gemakkelijk te realiseren aangelegenheid. Niets is echter minder waar.

Met het formuleren van deze ambitie plaatst Bragigand zich midden in een sociaal - en politiek -, bestuurlijk mijnenveld.

Banken zijn voor de één plekken waar men elkaar kan ontmoeten voor een praatje, waar men even kan zitten om uit te rusten of na te denken of van de zon te genieten. Kortom, bij uitstek mijmer- en ontmoetingsplaatsen. Voor de ander zijn banken echter hangplekken die met luidruchtige jongeren 's avonds voor overlast zorgen. Of het is te molesteren meubilair waardoor de openbare ruimte minder prettig, schoon en veilig aandoet.

Het Stadsdeel Zuidoost is eigenaar van het publieke domein in Venserpolder en het aanwezige straatmeubilair. Dus een belangrijke partij. De sector Ruimtelijke Zaken gaat over de inrichting van het maaiveld en dus ook over de plekken waar bankjes staan. De sector Beheer Openbare Ruimte heeft zijn eigen, specifieke banken met een specifiek montagesysteem. Deze banken zijn bewezen het minst sloopgevoelig. En vanuit de eenheid in het systeem - overal in Zuidoost dezelfde soorten bankjes - is het onderhoud goed te doen.

Over klokken gaat het Stadsdeel Zuidoost echter niet. De klokken in het straatbeeld van Amsterdam zijn eigendom van en worden beheerd door een andere gemeentelijke instelling die stadsdeeloverschrijdend werkt: de Dienst Infrastructuur Verkeer en Vervoer.

Niets wetende van dit alles bestelt Bragigand optimistisch tien banken en beschildert ze in pasteltinten. Dit past goed in het oeuvre van Bragigand. Het beschilderen van bestaande objecten of architectuur om zo tot een geheel nieuw resultaat te komen, is kenmerkend voor zijn werk.

Bovendien zoekt hij een plek in de Venserpolder waar hij de vriendelijk gekleurde banken samen als een sculptuur in het publieke domein kan rangschikken. Hij kiest voor het drukke kruispunt bij de Charlotte Brontëstraat en Charles Dickenslaan en maakt op papier een proefopstelling.

28

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder Het Experiment

29

Franck Bragigand
Opslag bankjes Venser Monument, najaar 2007
foto: Franck Bragigand

Franck Bragigand

Plaatsing Venser Monument, maart 2008

foto: Annet Zondervan

30

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder **Het Experiment**

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder **Het Experiment**

Het gaat mis op het moment van een proefopstelling in de werkelijkheid. De tijdelijke proefopstelling roept positieve reacties op van enkele passanten die de banken meteen in gebruik nemen. Het roept echter ook negatieve reacties op bij buurtbewoners. Zij zien in de sculptuur van gekleurde banken een potentiële hangplek, gebaseerd op eerdere ervaringen. Ook het Stadsdeel Zuidoost heeft vraagtekens. Bragigand heeft bovendien de verkeerde banken besteld en beschilderd, het is namelijk niet het standaardmodel voor Zuidoost.

Er volgt veelvuldig overleg. In de tussentijd moeten de tien banken worden opgeslagen in een kostbaar atelier. Dit probleem wordt opgelost door de banken tijdelijk op te slaan in de werf van het Stadsdeel Zuidoost. Voor het andere probleem - de locatie - wordt gezamenlijk een oplossing gevonden. De plek bij de halfpipe tussen de Dolingadreef en de Bernard Shawsingel voldoet aan de randvoorwaarden van de bewoners, het Stadsdeel Zuidoost en de kunstenaar. Die laatste kan de banken ruimtelijk gezien als één geheel plaatsen. De eerste twee partijen vrezen geen overlast van hangjongeren. En voor het technische probleem, andere bankjes met een niet-regulier verankeringssysteem, is een op maat oplossing denkbaar die wordt aangedragen door de ambtenaren van sector Beheer Openbare Ruimte. Het mooie van deze plek is dat die bovendien een relatie heeft met een ander OZO/VP project: de Venser Fruitbomenroute van Karin Peulen. Een deel van de banken kijkt uit naar de drie walnotenbomen die geplaatst zijn in het Klimaatbosje.

Rest alleen de klok.

Na het nodige bellen en schrijven met alle betrokkenen is ook de plaatsing van de klok gegarandeerd. Bovendien zijn de spelregels voor het onderhoud van de klok en banken afgestemd tussen het Stadsdeel Zuidoost en de Dienst Infrastructuur Verkeer en Vervoer. Op afspraak van Bragigand wordt de klok zo geplaatst dat zij in ruimtelijk opzicht een relatie aangaat met de 10 banken. En om het project af te ronden komt bij de klok een plaquette. Op die plaquette staan de bewonerswensen gegraveerd die men ooit noemde als droom.

Maart 2008 is de sculptuur van tien banken in pasteltinten en de klok met plaquette gerealiseerd. Dan wordt het Venser Monument dat dromen van haar bewoners toont en inzichtelijk maakt, in gebruik genomen. Skatende jongeren, oudere dames met volle boodschappentassen, jonge mensen achter een kinderwagen; iedereen kan er even uitrusten en mijmeren of met elkaar in gesprek gaan. Wellicht over de andere Venser wensen die op de plaquette staan en nog niet

31

Projectteam OZO/VP
CBK Zuidoost, Niesje Johannes, Annet Zondervan,
WISEGUYS urban art projects, Marco Cops, Harold Schouten;
Stichting Nederland Kennisland, Chris Sigaloff

Kunstenaars OZO/VP
Otto Berchem, Franck Bragigand, Tirzo Martha, Karin Peulen,
Wim Verhoeven met assistentie van Liesje Diemont en Caroline de Roy

Financiers OZO/VP

Amsterdams Fonds voor de Kunst, VSB Fonds, Kunstenaars&CO,
Stadsdeel Zuidoost/Wij Amsterdammers, Algemene Woningbouw Vereniging, de
Alliantie, Eigen Haard, Woonstichting De Key, Ymere, Veenman Drukkers

Met dank aan

Adigun, Theo van Adrichem, Alice Bakkum, Anjo van den Broek, Rob Bute,
Braien Candelaria, Marie-José Copal, Eric Couvee, Paula Dingen, Lotty Eggers,
Sief Frijns, Trees Glaz, An van Gelder, Afran Groenewoud, Erika Happe, Yvonne
Harkema, Dolores Heide, Hilde Hektor, Femke de Heij, Leo Hesta, Henk Houtman,
Jet Houtman, Willem Jansen, Beppy Kruijmel, Joris Lindhout, Aart Lodder,
Marco Louw, Jarrain Mook, Adriaan Nette, Aart Roos, Gerro Roskam, Goof
Salimans, Menco Scherpenzeel, Enrico Schreuders, Erna Sluifer, Co Steyn,
Edwin Veekens, NelVisscher, Gerard de Zeeuw, Wil van Zuylen

Copyrights
CBK Zuidoost, www.cbkzuidooost.nl

Druk
Veenman Drukkers

Oplage
750

Ontwerp
Roosje Klap

Auteurs en redactie
Niesje Johannes, Kimon Moerbeek, Chris Sigaloff, Annet Zondervan

Ontmoetingen Zuidoost/Venserpolder
succes en falen van een experimenteel kunstproject

kwalletten van betrokken bewoners heb je als kunstenaar ook een positieve kijk op de wijk nodig: je gaat niet vanwege de problemen of de ellende de wijk in, je gaat ook niet omdat je elders in de kunstsector niet aan het werk komt. Je gaat omdat het inspirerend werk is, zeker als je als kunstenaar het talent bezit om schoonheid te zien in het onvolmaakte.

Als je ontmoetingen wilt creëren als kunstenaar dan zul je vaardig moeten zijn in het overbruggen van cultuurverschillen. Goed kunnen communiceren is daarbij een vereiste. Tevens zal de kunstenaar een kunstzinnig én organisch satorisch improvisatietalent moeten zijn. Ook uit de projecten in Venserpolder bleek weer, dat in de wijk de dingen vaak anders gaan dan de kunstenaar plant. Dit vraagt om flexibiliteit en improvisatietalent, onder meer ook om een botsing tussen sociale en artistieke beweegredenen te voorkomen. Het mag duidelijk zijn dat dit alles niet mogelijk is zonder een sterk ontwikkelde sociale gevoeligheid en een oprechte interesse van de kunstenaar in de mensen om zich heen. Vluchtig engagement is niet voldoende als men bewoners in een sociaalgeëngageerd kunstproject meer wil laten doen dan alleen een voorwerp dat hen dierbaar is in te laten leveren. De houding waar ik hier op doel is dan ook geen houding die men even aan kan nemen als een pose. Deze houding zal een kunstenaar eigen moeten zijn.

Ok het kunstproject zelf kan niet vluchtig van aard zijn als men de ontmoetingen meer diepgang wil geven dan een eenmalig contact. Hoe duurzamer de effecten en ontmoetingen die het kunstproject beoogt, hoe langer het project zal moeten duren en hoe intensiever het contact met de bewoners zal moeten zijn. De sociale structuur van een wijk ontginnen en zodanig het vertrouwen winnen van bewoners dat er een creatieve uitwisseling kan ontstaan, doe je tenslotte niet in een paar weekjes parttime in de wijk aanwezig zijn. Bovendien doe je dat als kunstenaar ook niet alleen. Sociaalgeëngageerde kunstprojecten zijn vrijwel zonder uitzondering samenwerkingsprojecten.

Het spreekt voor zich dat niet alle sociaalgeëngageerde kunstprojecten dezelfde diepgang hoeven na te streven en niet alle effecten hoeven even duurzaam te zijn. Ok is het werken met formats of blauwdrukken onwenselijk. Maar wel zou het de geëngageerde kunstpraktijk – en vooral de beoordeeling daarvan – ten goede komen als telkens vooraf duidelijk gemaakt wordt wat de maatschappelijke intenties van het project precies zijn. Hoe ver moeten de ontmoetingen gaan, welke vorm kunnen deze aannemen en past dit bij het karakter en de werkwijze van de kunstenaar? Antwoord hierop zou de overspannen verwachtingen temperen over wat een kunstproject in de wijk kan verwezenlijken, de verwachtingen van de kunstenaars en de geldschijfers

op één lijn brengen over de vorm die het kunstwerk zal aannemen en het zou ook helpen de criteria waarop het project wordt beoordeeld helder te krijgen. Daarmee wordt het sociaalgeëngageerde kunstproject weer een kunstproject, een kunstproject dat om haar sociale én artistieke merites gewaardeerd kan worden, óók als er geen tastbaar kunstwerk uit voort komt.

Noten

(1) S. Trienekens (2006)

Kunst en sociaal engagement: een analyse van de relatie tussen kunst, de wijk en de gemeenschap
Cultuur + Educatie 17
Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland

(2)

S. Trienekens (2007)

Open houding. In: Community arts: kunst en kunde
Rotterdam: Codarts, mei 2007

Het nationale cultuurbeleid richt zich op sociale binding en het vormgeven van nieuw cultureel burgerschap, het Amsterdamse cultuurbeleid geeft dezelfde doelen in termen van cultuurverbondenheid en cultuurwijshed. Deelname aan cultuur leidt tot ontmoeting en ontmoeting leidt tot cohesie, dat is de gedachte. Deze gedachte treffen we ook aan onder kunstenaars die een vorm zoeken voor het sociale engagement dat ze in hun werk kwijt willen. En dat zijn er een heleboel. In een grootsochting onderzoek naar zo'n honderd sociale-geëngageerde kunstprojecten gaf vierendertig procent van de betrokken kunstenaars aan dat het genereren van ontmoeting en cohesie een expliciete intentie of aanleiding vormde voor het project.¹

Op zich hoeft dit ons niet te verbazen. Kunst- en cultuurbeleid opereren niet in een vacuum, maar reageren op en worden beïnvloed door het tijdsgezicht waarin ze geproduceerd worden. Onze tijd wordt sterk gekenmerkt door een vrees voor een gefragmenteerde, multiculturele samenleving als gevolg van globalisering en migratie. Onze tijd kent ook een vrees voor een slinkend verenigingsleven. De vereniging werd lange tijd gezien als de plek waar cohesie zou ontstaan en waar maatschappelijke betrokkenheid zich uitte. Deze vrees is onder meer aangewezenheid door de Amerikaanse sociale wetenschapper Robert Putnam en zijn onheilspellende boek *Bowling Alone* over het desintegrerende Amerikaanse verenigingsleven. Nu is het natuurlijk mooi dat kunst op haar eigen manier een reactie op dit soort vrees formuleert door het creëren van ontmoetingen, maar de huidige socialegeëngageerde kunstpraktijk kent een aantal paradoxale kanten.

Waar er weinig lokale ambtenaren en organisatoren twifflen aan de positieve werking van een sportproject, bijvoorbeeld voor jongeren op een plein in een aandachtsbuurt, bestaat er over de mogelijke positieve werking van een kunstproject op eenzelfde plek veel meer sceptis. Hoewel er momenteel een grote bereidheid in de cultuursector zichtbaar is om te investeren in het meten van de persoonlijke, sociale en maatschappelijke effecten van socialegeëngageerde kunstprojecten, worden deze projecten op die manier losgezongen van wat er in Nederland traditioneel onder kunst verstaan wordt – dit is een veel meer autonoom, minder toegepast kunstbegrip. Want heeft een kunstenaar wiens werk in een museum hangt ooit moeten aantonen hoeveel bezoekers hij met zijn werk heeft getrokken en wat het met de bezoekers heeft gedaan, ter verantwoording van ontvangen subsidie of in een nieuwe

subsidieaanvraag? Nee. Socialegeëngageerde kunstprojecten graven dus hun eigen graf als ze zich op hun sociale component profileren. Terwijl deze kunstprojecten zich juist positief onderscheiden door het gelijke gewicht dat ze toekennen aan de artistieke en sociale component en terwijl ze allang een zachte dood zouden zijn gestorven als kunst niets met ons zou doen.

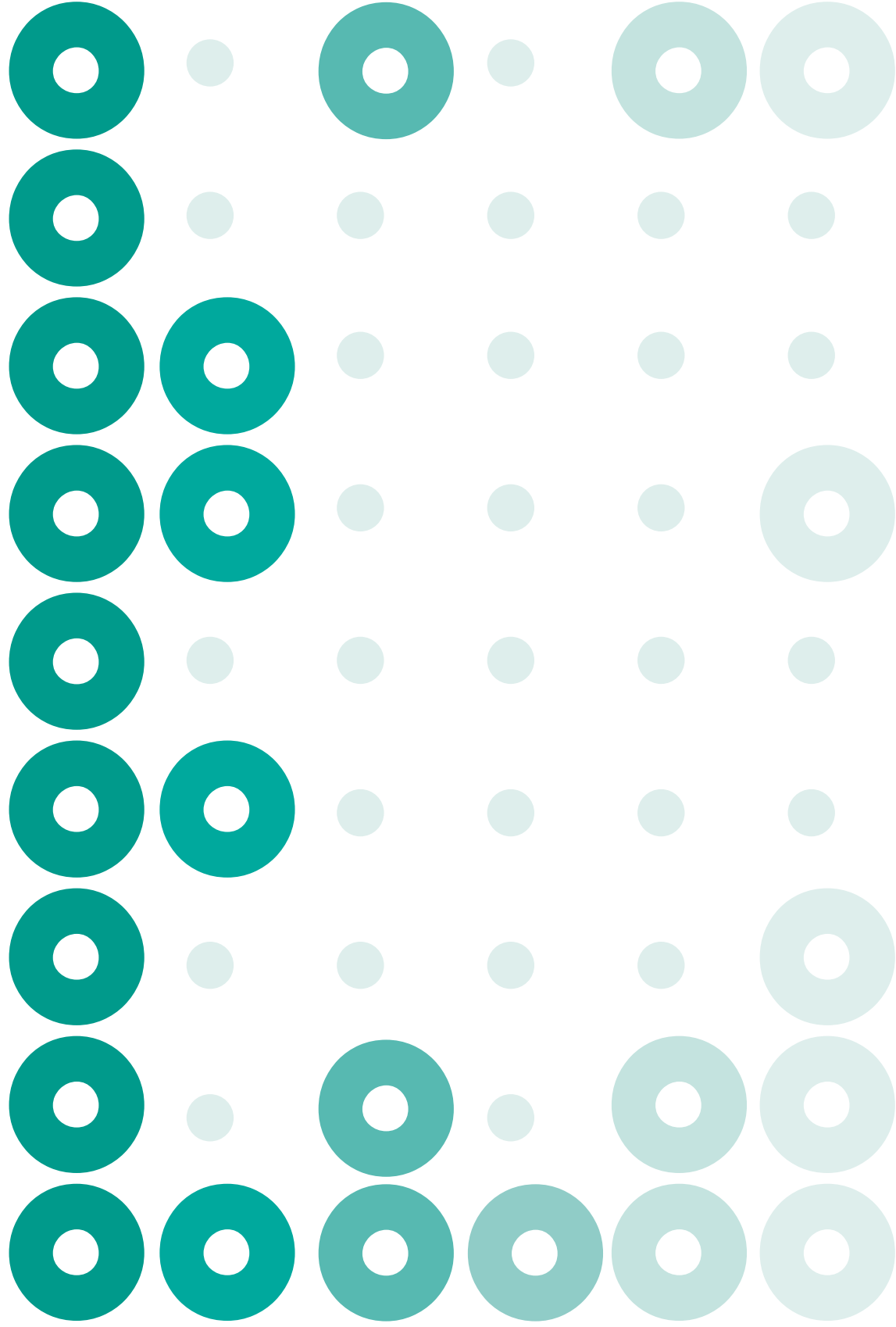
Kunst kan dan ook wel degelijk effect hebben op de betrokkenen. Het nodigt deelnemen aan een kunstzinnig groepsproces kan ook de sociale vaardigheden versterken, men kan zich zekerder voelen of zich cultureel erkend weten. Geëngageerde kunstprojecten kunnen ook een stem geven aan bewoners die daarmee op de actualiteit in hun wijk kunnen reageren in de hoop beleidsmaatregelen een voor hen positieve richting te geven. Geëngageerde kunstprojecten kunnen inderdaad ook ontmoetingen en nieuwe contacten faciliteren tussen generaties, tussen mensen met verschillende culturele wortels, tussen beleidsmakers of maatschappelijke organisaties en bewoners van een concrete locatie.

Maar om deze en andere uitkomsten mogelijk te maken moeten de kunstenaar en het kunstproject wel aan een aantal randvoorwaarden voldoen.

Laten we met de kunstenaar beginnen en als eerste opmerken dat niet iedere kunstenaar in de wieg is gelegd om sociaal geëngageerde, contact-intensieve kunstprojecten uit te voeren. Eiders heb ik uiteengezet dat het bij socialegeëngageerde kunst tot op grote hoogte om een houding gaat.² Een houding waarin wederkerigheid en gelijkwaardigheid centraal staan. Voor een kunstenaar betekent dit het delen van de eigen kwaliteiten en het leren herkennen van de kwaliteiten in de ander, de deelnemer aan het kunstproject. Dit vormt in figuratieve zin een ontmoeting: het ontmoeten van verschillende opvattingen en benaderingswijzen zonder dat er een hiërarchie bestaat tussen kunstenaar en deelnemers. Dit vraagt tegelijkertijd zowel een zekere zelfreflectie van de kunstenaar als de bereidheid om de geconstrueerde waarheid over kunst los te laten. Naast een positieve kijk op de artistieke

Hoe ontmoet je goed?
Sandra Trienekens

Hoe ontmoet je goed?
Sandra Trienekens

Marco Cops en Harold Schouten
Wiseguy's, opdrachtgever van OZO/VP; verantwoordelijk voor het begeleiden van de kunstenaars
 Blauwdrukken voor dit soort ingewikkelde projecten bestaan eigenlijk niet. Plannen nue bijgesteld worden en kunnen worden. Kunstenaars zouden eerst als verkeners de wijk in moeten, daarna zou een concept voor een integrale planopzet gemaakt moeten worden, waarbij deze kunstenaars op maat een rol krijgen.

Yvonne Harkema
Woonstichting Eigen Haard, Opdrachtgever aan CBK Zuidoost
 Tips? Niet echt.

zeker alle betrokkenen ten goede komt, al doet het onderweg een beetje

Tot slot

Mijn voornaamste conclusie is dan ook dat kunst op zichzelf niet vanzelfsprekend een oplossing kan bieden voor sociale problemen; het hangt er helemaal van af, hoe je kunst inzet en hoe je de randvoorwaarden organiseert. Kunst is in staat om veranderingen te genereren, maar niet per definitie. Niet vanuit een vooropgesteld, ongetoetst plan.

Ik denk dat ik mijzelf in zo'n situatie niet heel snel weer onderzoeker zou noemen. Ook dat was wellicht een soort taal die niet goed paste en de verkèerde verwachtingen wakte. Het beeld van de externe observant die in een hoekje alles in zijn boekje schrijft is hardnekkig. Ik zou graag de term 'geëngageerde onderzoeker' willen inhengen; een onderzoeker die in het handelen, het lokale effect probeert te maximaliseren. Zo'n onderzoeker zou ik volgende keer wel weer willen zijn. Van dit experiment zijn lessen te leren die we met elkaar hopelijk naar boven hebben kunnen halen. Niet als blauwdruk voor toekomstige projecten, maar wel ter inspiratie. Dat is ook het doel van deze publicatie: enerzijds de resultaten laten zien - die er ook zeker mogen zijn -, anderzijds de lessen vertellen. Deze lessen zijn niet eenduidig; ze zitten in de complexiteit van alle verhalen en alle perspectieven. Daar oog voor hebben en daar op inspelen is misschien de belangrijkste les voor alle vervolg projecten.

An van Gelder
Wijkmeester Venserpolder
 Soms heb ik zelf bepaalde ideeën voorgedat legd aan de kunstenaar. Maar ik merkte al snel dat ze daar niet van gediend waren. Dat doe ik dus niet meer.

Achteraf is OZO/VP is een beetje aan wijkcoördinator meer ben, deels omdat wel heel weinig werd gecommuniceerd over de voortgang van het project. Ik weet eigenlijk niet wat het eindresultaat is. Misschien kwam dat door de korte termijn die

de verschillende kunstenaars tot hun beschikking hadden? Ik zou er denk ik voor kiezen om iedere kunstenaar meer tijd te geven zijn/haar product neer te zetten. Ik zou het project een volgende keer meer promoten, ook tijdens de ontwikkeling al meer PR neerzetten.

Wilma Wassenaar
Wijkcoördinator Stadsdeel Zuidoost

Theo van Adrichem
Kunstenaar&CO, Opdrachtgever aan CBK Zuidoost
 Een dergelijk project is volgens mij alleen kansrijk als de participanten - kunstenaars en bewoners - zichzelf vanaf het begin als eigenaar van, en dus verantwoordelijk voor het geheel beschouwen. De moet het ijzer smeden als het heet is dus dat betekent heel veel energie

investeren in de startfase. Betrokkenheid creëren. Arzelen en uitstel is funest. Kunstenaars/deelnemers moeten zich niet als probleemhouder van een wijk voelen maar gezamenlijk kiezen voor een leuk, interessant en mooi kunstproject. Dat daar mogelijk positieve effecten uit voortvloeien voor de cohesie in een wijk of buurt is meegenomen maar moet je mijns inziens niet als doel stellen.

als dat aanvankelijk niet in de regels leek te passen.

Ook zou ik eerder een verbintenis zoeken met de afdeling Beheer Openbare Ruimte van het Stadsdeel Zuidoost. Niet te snel want het risico is dan dat mooie ideeën van kunstenaars a priori al afvallen omdat er te veel beperkende technische randvoorwaarden zijn. Maar wel sneller dan nu het geval was. Mijn ervaring is als mensen van begin af aan zijn aangehaakt er uiteindelijk best veel kan. Zelfs competenties toetsen. Althans, zo hoop ik. Je beter elkans verwachtingen, ambities en didaten arrangeren vóórdat de opdracht wordt uitgeschreven. In zo'n ontmoeting kun gende keer zou ik een gesprek met de kunstenaar van kunstenaars a priori al afvallen want het risico is dan dat mooie ideeën van het Stadsdeel Zuidoost. Niet te snel met de afdeling Beheer Openbare Ruimte van het Stadsdeel Zuidoost. Niet te snel

Annet Zondervan
Directeur CBK Zuidoost, opdrachtgever

Ervaringen - Tips

Aart Roos
Wikimeester Venserpolder

Ik heb niet het gevoel dat ik iets anders zou hebben kunnen doen. Het moet van hen - de kunstenaars - komen.

Karin Peulen
Kunstenaar van de Venser Fruitbomenroute

Ik had last van de verhalen die in het begin aan ons over de buurt zijn verteld. Dat creëerde voor mij verkeerde verwachtingen. Uiteindelijk was iedereen en niemand verantwoordelijk. We keken allemaal naar elkaar.

Wim Verhoeven
Kunstenaar van de Venser Klanken

energie zodat het fenomeen kunstactiviteit in de wijk meer zou gaan betekenen. stenaars zoeken maar liever werken met mensen met journalistieke of literaire of theaterale achtergrond.

Dat had moeten behelzen dat er meer samenwerking van bemiddelende kanalen te omzien. Misschien had ik toch beter via instutten de mensen kunnen benaderen. Maar ja...

Wat ik wel erg vaak heb gedacht is dat ik een kritische massa in het gehele gebeuren miste. Een samenballen van sneller vertrouwen te winnen.

Ik zou een volgende keer meteen een zware assistent nemen om daarmee locatie gaan verblijfsplaats zou zijn.

lossen. Hij of zij moet vooral zichzelf blijven. Maar kunst heeft wel de potentie om iets anders mogelijk maken dan wat daarvoor mogelijk was, de mogelijkheid om iets te laten ontstaan wat er eerst niet was. Dat is juist wel een kwaliteit van kunstenaars. Het 'normale' uitvergroten, het inbrengen van nieuwe perspectieven, het gebruiken van humor of iets kleins veranderen wat grote consequenties heeft, het versterken van eigenwaarde, trots en identiteit. Kunstenaars beschikken over talloze verschillende communicatiekanalen. Tijdens OZO/VP zijn we erachter gekomen dat kunstenaar zou moeten hebben. Maar dat is knap ingewikkeld in een context die misschien niet helemaal klopt.

Lessen op een rij ...

Terugkijkend en lernend van alle OZO/VP ervaringen denk ik dat de onderstaande richtlijnen van waarde kunnen zijn bij het bedenken en het uitvoeren van (kunst)interventies in sociale omgevingen.

Interventies op maat: Bij het ontwerpen van interventies in complexe sociale omstandigheden is de werkelijkheid meestal weerbarstiger dan je van achter de tekentafel kunt overzien. Het werkelijk inspelen op de lokale behoeften en vanuit die behoeften een interventie ontwerpen, is daarbij cruciaal.

Zorgen voor lokale verankering: Otto noemde ons project een keer 'schertsend 'de jaita conferentie'; we vlogen allen in en verdwenen weer... Ondanks alle inzet en betrokkenheid en veelvuldige bezoeken in de wijk, is een echte verbondenheid en culturele gevoeligheid met de buurt essentieel. Als je dat zelf niet hebt, moet je zorgen voor iemand die ingebed is in de buurt en als brug kan functioneren tussen het interne en het externe.

Otto Berchem
Kunstenaar van de Venser Rap

Eigenlijk vind ik de Venserpolder te klein voor zo'n project als dit. Er is bijna geen manier om aandacht en beweging te veroorzaken. Het is een wijk waarin vooral mensen werken en slapen. Er is heel weinig straatleven. Je kunt hier in je blootje door de straten lopen en zelfs dat zou niet opvallen.

Franck Bragigand
Kunstenaar van het Venser Monument

Een andere keer zou ik best een politicus willen zijn. Iemand die de situatie goed overziet en dan de bevolking kan steunen. Dit door veel geld te reserveren voor hen, zodat mensen zelf hun leefsituaties kunnen verbeteren.

Tirzo Martha
Kunstenaar van de Vens(T)er Radio

Het was beter geweest als de kunstenaars tegeeffijker tijd hadden gewerkt. Dit had een aanmoedigend effect kunnen hebben op hen. En misschien de uitvoerbaarheid van bepaalde concepten makkelijker kunnen maken.

Afran Groenewoud
Buurtbewoner Venserpolder

Het codewoord is 'borging'. Als we meer verbondenheid en saamhorigheid in de Venserpolder willen, dan zijn projecten met deadlines en mijlpalen niet voldoende. We moeten over naar een soort 'exploitatiedenken'. Gedurende langere tijd zal er de intentie moeten zijn - ook bij andere partijen als de woningcorporaties, het buurthuis en het Stadsdeel Zuidoost - met andere betrouwen over gebrain-Verder moeten we, en hier heb ik zelfgehouden.

om de infrastructuur die nu aangelegd is in de vorm van een website, radiostation, fruittuin etc., te onderhouden. Waarbij het streven moet zijn om op termijn bewoners de rol van coördinator en beheerder van de verschillende projecten te laten overnemen. Zij moeten de mensen vervangen die zich er projectmatig mee hebben bemiddeld. Denkt bijvoorbeeld aan promotie en communicatie. Daarom bijvoorbeeld twee mailings de deur uit doen als we op één mailing informatie over meerdere projecten kwijt kunnen? Op deze manier geven we meteen het goede voorbeeld als het gaat om saamhorigheid.

Theo van Adrichem
Kunstenaars&CO,
opdrachtgever aan CBK Zuidoo

st

Franc Bragigand
Kunstenaar van het Venser
Monument

OZO/VP heeft me geholpen.

Kunstenaars&CO stond als mede financier wat verder verwijderd van het werkelijke proces. Wel is de indruk dat het hele project lang heeft geduurd waardoor de spanning uit het proces ging. Het leek alsof de initiele grote betrokkenheid en enthousiasme van kunstenaars en andere betrokkenen afnam.

dat dan op de loer ligt is om in een soort *blame game* verzeild te raken.

Het experimentele en innovatieve karakter van het project komt dan onder druk te staan. Er ontstaat stress en frustratie die dan aan elkaar worden doorgegeven. De opdrachtgevers zeggen tegen CBK Zuidoo: "Zorg ervoor, er moet wel wat komen, we moeten afrekenen". En het CBK zegt tegen mij en Marco: "Schiet op, weet je wel hoeveel dit kost?". En wij zeggen tegen de kunstenaars: "Hebben jullie nou nog niks, schiet op". En dan verdwijnt op een gegeven moment alle inhoudelijkheid en het onderzoekende karakter.

Dan draait het erop uit dat er iets fysieks moet achterblijven. De aandacht voor de aanvankelijke ambitie om te onderzoeken wat werkt, kwam onder druk. Waardoor de kunstenaars weer heel kriegelig werden. "Hoező, ik deed toch mee aan een onderzoek, aan een experiment, het ging toch over iets duuraams en niet over een tegeltje neerleggen?". Dat is dan de situatie die ontstaat en waar je uit moet blijven. Ik ben van mening dat je dat doet door in gesprek te blijven en de pijnpunten te benoemen, maar ook door het experimentele karakter van het project te blijven waarborgen. Al met al is dat eigenlijk wel gelukt.

Kunst en de Venserpolder

Een terugkerende vraag bij OZO/VP was of kunst een mogelijk instrument is om sociale innovatie te stimuleren. De achterliggende gedachte hierbij is dat kunst iets nieuws en anders is wat je van buiten indringt om iets nieuws op gang te brengen. Juist dit 'anders zijn' bleek in de Venserpolder ook een moeilijkheid. In veel gevallen kostte het veel moeite om door kunst reacties los te krijgen in de wijk. Alle kunstenaars voelden zich bij tijd en wijle een beetje een Jehovagettuige, het gevoel van: "Ik sta aan de deur te kloppen; doet u mee, het is leuk", Wim heeft daar bijvoorbeeld erg mee geworsteld. Hij probeerde een behoefte aan te wakkeren, maar twijfelde of die behoefte überhaupt wel bestond.

Otto Berchem
Kunstenaar van de Venser Rap

Ik was hier het langste en heb veel tijd in de wijk doorgebracht. Ik heb geworsteld. Ik vond het heel moeilijk om te lastig om alles zelf te doen, zonder infra-structuur. Mensen wisten ons ook niet te vinden. Wat we misten was een centrale, zichtbare plek in de winkelstraat.

n iemand was die me kon helpen met con-situatie kent. Ik heb echt gemist dat er instuut dat achter je staat en de lokale projecten heb je een organisatie, een bedenken wat ik moest doen. Bij andere Ik vond het heel lang heel moeilijk om te lastig om alles zelf te doen, zonder infra-structuur. Mensen wisten ons ook niet te vinden. Wat we misten was een centrale, zichtbare plek in de winkelstraat.

tacten en met de organisatie.

moest een keer op een vergadering van de woonbouwcorporaties verschijnen en ik had echt geen idee wat ik daar deed. Er was geen communicatie met de opdrachtgevers; terwijl het project over communiceatie ging. Soms kreeg ik het gevoel: niks heeft gewerkt.; dus laten we er nu maar wat kunstenaars op loslaten.

Wim Verhoeven
Kunstenaar van de Venser Klanken

Het was een moeilijk proces waarbij er chro-nisch te weinig respons werd verkregen uit de wijk en ook vanuit de opdrachtgevers zij-geen interessant genoeg, maar het rendement was te laag om het vol te houden. Een mens heeft een beperkte hoeveelheid energie en ik zag het bij iedereen op gaan.

In deze wijk zijn weinig positieve hebben. Prikkeis van buitenaf kunnen helpen maar dat zal heel langzaam gaan. In deze wijk zijn de meeste mensen met andere behoeften bezig, veel directer en meer basaal. Voor veel mensen is kunst niet zo belangrijk.

Verder heeft de wijk me ook weer geen importkunstenaar. sante buurtgenoot zijn. En dan bedoel ik vertegenwoordigd, zou hier een interes-rolmodellen voorhanden. De kunstenaar, helpen maar dat zal heel langzaam gaan.

Uiteindelijk gingen de meeste kunstenaars toch richting de muziek, de rap, de radio, het eten, of de natuur, de fruitbomen; omdat dit bijkbaa elementen zijn waar je in de Venserpolder makkelijkere aansluiting mee kunt vinden.

Het is natuurlijk ook zo dat de vraag naar kunst niet voortgekomen is uit de bewoners zelf, maar bedacht is door de opdrachtgevers. En de opdrachtgevers zijn niet actoren die wonen in de wijk. OZO was een

bedacht uitgangspunt dat daarna is losgelaten op Venserpolder. Alleen al de vraag: "Wilt u kunst in de wijk die een nieuw soort ontmoetingen kan genereren?" sluit misschien wel helemaal niet aan bij het dagelijkse leven van de bewoners in de Venserpolder. Er moeten manieren worden gevonden om deze vraag te vertalen naar wat er leeft in de wijk.

Dit is denk ik een verklaring voor het feit dat projecten goed liepen zolang iemand er heel veel energie in stak, maar dat het een stuk lastiger werd als de trekker wegviel. Vandaar de collectieve vermooidheid waar we soms allemaal last van hadden. Het voelde als het trekken aan een dood paard. Maar het paard was niet dood, het was het verkeerde paard. Deondanks worden alle OZO/VP projecten in de toekomst gecontinuëerd. Dit komt vooral omdat het 'trekkerschap' is doorgegeven aan een lokale persoon of partij.

Een ander punt dat veelvuldig naar voren kwam was het feit dat een

kunstenaar geen sociaal werker is; hij is er niet om een probleem op te

een andere beleving van de wereld met zo. Dat maakt de situatie moeilijker maar ook helderder. De verspreiding met het status-sentiment is er nauwelijks. Je moet je tusbehoften van mensen die het vrij mak-Kunst lift meestal een beetje mee op sta-zich mee brengt.

nomeren ruimte krijgt om te bestaan. In deze zwarte wijk Venserpolder is dat niet

schien schroom. cultuur is, is een zekere geslotenheid, mis-

doen?"; Wat wel echt een nadeel van de

de buurt regelmatig waarderend gespro-Over onze onderneming werd door

makkelijk, maar om daar dan achter door te dringen dat stuitte al snel op veel weerstanden. Over onze onderneming werd door de buurt regelmatig waarderend gespro-ken, maar dat was vooral vanwege de onbe-

doelde kinderopvang.

Kunstenaar&CO vindt het belangrijk dat maatschappelijk geëngageerde kunst - community art - een grotere plaats krijgt in het hele kunstenveld. Niet alleen vanwege het maatschappelijk belang maar ook omdat het een verbreding van het werkveld voor kunstenaars kan

betekenen. Om deze reden en omdat het project in Stadsdeel Zuidoo

tevens een leertact was voor kunstenaars zonder ervaring in het realiseren van community art projecten, heeft K&CO mede bijgedragen aan het tot stand komen er van.

De kunstenaars

Ondanks de zowijst gsch

De eerste kunstenaar, Otto, ging zonder vooropgezet plan de wijk in. Samen zou ontstaan. Echter, na twee maanden rondlopen in de wijk kwam er geen

aanleiding en moest hij toch zelf met een plan komen.

Lerend van deze ervaring besloot Karin het anders aan te pakken en met een eigen idee te komen. Haar plan was het planten van fruitbomen als

vehikel voor het ontstaan van nieuwe ontmoetingen. Zij leerde dus van Otto dat ze met een helder eigen beeld de wijk in moest stappen.

Toen kwam Wim. Omdat een fysieke plek ontbrak, creëerde hij er zelf één: een mobiele caravan die hij rondreed in de wijk om op zoek te gaan naar

verhalen uit de wijk. De Schoonheid Inzamelsalon als nieuwe uitvalsbasis van OZO/VP. De hoop van Wim was dat de andere kunstenaars de caravan

ook zouden gebruiken waardoor de kracht ervan zou kunnen worden versterkt. Maar behalve Tirzo die vanuit de caravan programma's voor zijn

Vens(T)erradio maakte, deed niemand dit. Het autonome dat kunstenaars hebben, komt dan misschien boven.

Met name Otto, Karin en Wim hebben steeds nagedacht en hun plan aan-gepast om zo goed mogelijk aan de ambities te kunnen voldoen. Zij waren allen naast kunstenaars, ook onderzoekers van hun eigen praktijk. Ook zijn er steeds contacten gemaakt met lokale bewoners die ervoor zorgen dat de kunstwerken 'in leven blijven', Tenslotte kwam Franck, Franck had een

Tirzo Martha Kunstenaar van de Vens(T)er Radio

Via Braien Candelaria - die met jongeren in de Bijlmer werkt - heb ik veel voor elkaar geregten en heb ik veel mensen ontmoet. Veel mensen vonden mijn plan voor een radio een goed idee. Maar er was ook negativisme. Negativisme omdat het ging om een kunstproject. Kunstenaars kosten

veel geld, "ons belastinggeld" was bijvoorbeeld een reactie. Erger was het racistische deel van het negativisme. Ik wil me bezig-houden met mensen en niet met kleuren of kleurverschillen. Venserpolder is een wijk met een problematiek die de consequentie is van een structuur die vanaf het begin van de bouw problemen heeft gegeven. De architectuur hangt als een betonnen blok aan deze problematiek.

Karin Peulen Kunstenaar van de Venser Fruitbomenroute

een duidelijk plan, een idee. Wat mis ik in de wijk, wat erwaar ik. Na het presenteren van dit plan ben ik gaan luisteren en gaan kijken of dit idee werd gedragen.

Er was vooral een sociale vraag 'stinieler ontmoetingen' en minder een concrete opdracht. Dat was spannend maar ook moeddracht. Vóór mij was Otto Berchem begonnen. Daarvoor kon ik mijn weg op een andere manier uitzoeken. Een indirecte aanpak, dat had ik niet gered. Ik ben gekomen met steun van een organisatie: "Hallo, ik ben

acteur: ik speelde steeds verschillende kant. Uitzoeken waar je moet zijn en wie onderhandelen, dat is niet mijn sterkste kant. Met bureaucratische instanties meteen indruk, de meest alles zelf doen. Karin uit Mastricht ...". Dat maakt niet

afzienbare tijd afgerond moet zijn. heb kunnen verrichten en alles binnen een veel tijd in beslag. Vooral als je geen voorwerk doet. Dat neemt veel, heel

duidelijk plan: het neerzetten van banken die tot ontmoetingen zouden moeten leiden. Uiteindelijk werd het project van Franck vooral een ontmoeting tussen hem en Stadsdeel Zuidoo. Het grote strukelblok bleek de vergunning te zijn.

De opdrachtgevers

Een extra complicerende factor bij OZO/VP was het web van

opdrachtgevers. De drie subsidiegevers op afstand, de vijf woningcorporaties en het Stadsdeel Zuidoo. Met CBK Zuidoo als concrete opdrachtgever. De belangen van alle partijen bleken te verschillend en verantwoordelijkheden en verwachtingen waren uiteenlopend en niet

helder genoeg.

Ondanks het feit dat iedereen geïnteresseerd is in experimenten, onderzoek, sociale cohesie en kunstbeleid, is het werken vanuit een experimentele benadering heel anders dan de normale gang van zaken.

Het is lastig te monitoren, lastig te meten en wellicht lastig om steeds je vertrouwen aan te geven. De spanning tussen het experiment en de 'normale gang van zaken' kwam vooral tot uiting bij het regelen van de praktische zaken als een verblijfsplek, een vergunning of een sleutel.

Het gevaar van de neerwartse spiraal

Als iets dus niet loopt, gaat iedereen wel iets bedenken waardoor het dan niet zou lopen. Er zijn heel veel argumenten genoemd: het niet werken van de estafettestructuur, het niet hebben van een fysieke plek. Ook de rol van opdrachtgevers of het functioneren van de kunstenaars. Of het ligt aan de wijk, of aan de onderzoeker, of aan het type kunstenaar. Het gevaar

Karin Peulen Kunstenaar van de Venser Fruitbomenroute

instanties houden van instanties, een incidentele kunstenaar nemen ze maar moeilijk serieus. Ik voelde mij vaak als een vertegenwoordiger van het initiatief. Toch lukte het veel respons te krijgen en ontstonden er veel ontmoetingen.

Achteraf denk ik dat de ambities te idealistisch en te hoog gegrepen waren voor een zo korte tijd. Ik vond het soms moeilijk dat we zoveel bij elkaar kwamen, maar ben daar nu toch blij om. Het gaf houvast. Soms werkte dat gezamenlijke echter ook niet. Meer strukheid en structuur, meer verantwoording van de organisatie, dat had ik wel gewild.

Theo van Adrichem
Kunstenaars&CO,
opdrachtgever aan CBK Zuidoo

Kunstenaars&CO

opdrachtgever aan CBK Zuidoo

Franc Bragigand
Kunstenaar van het Venser
Monument

OZO/VP heeft me geholpen.

Kunstenaars&CO stond als mede financier wat verder verwijderd van het werkelijke proces. Wel is de indruk dat het hele project lang heeft geduurd waardoor de spanning uit het proces ging. Het leek alsof de initiele grote betrokkenheid en enthousiasme van kunstenaars en andere betrokkenen afnam.

dat dan op de loer ligt is om in een soort *blame game* verzeld te raken.

Het experimenteren en innovatieve karakter van het project komt dan onder druk te staan. Er ontstaat stress en frustratie die dan aan elkaar worden doorgegeven. De opdrachtgevers zeggen tegen CBK Zuidoo: "Zorg ervoor, er moet wel wat komen, we moeten afrekenen". En het CBK zegt tegen mij en Marco: "Schiet op, weet je wel hoeveel dit kost?". En wij zeggen tegen de kunstenaars: "Hebben jullie nou nog niks, schiet op". En dan verdwijnt op een gegeven moment alle inhoudelijkheid en het onderzoekende karakter. Dan draait het erop uit dat er iets fysieks moet achterblijven. De aandacht voor de aanvankelijke ambitie om te onderzoeken wat werkt, kwam onder druk. Waardoor de kunstenaars weer heel kriegel werden. "Hoező, ik deed toch mee aan een onderzoek, aan een experiment, het ging toch over iets duurzams en niet over een tegeltje neerleggen?". Dat is dan de situatie die ontstaat en waar je uit moet blijven. Ik ben van mening dat je dat doet door in gesprek te blijven en de pijnpunten te benoemen, maar ook door het experimenteren karakter van het project te blijven waarborgen. Al met al is dat eigenlijk wel gelukt.

Kunst en de Venserpolder

Een terugkerende vraag bij OZO/VP was of kunst een mogelijk instrument is om sociale innovatie te stimuleren. De achterliggende gedachte hierbij is dat kunst iets nieuws en anders is wat je van buiten indringt om iets nieuws op gang te brengen. Juist dit 'anders zijn' bleek in de Venserpolder ook een moeilijkheid. In veel gevallen kostte het veel moeite om door kunst reacties los te krijgen in de wijk. Alle kunstenaars voelden zich bij tijd en wijle een beetje een Jehovagettuige, het gevoel van: "Ik sta aan de deur te kloppen; doet u mee, het is leuk", Wim heeft daar bijvoorbeeld erg mee geworsteld. Hij probeerde een behoefte aan te wakkeren, maar twijfelde of die behoefte überhaupt wel bestond.

tacten en met de organisatie.

An van Gelder - de wijkmeester -

moest een keer op een vergadering van de woonbouwcorporaties verschijnen en ik was er natuurlijk, maar ik voelde me soms had echt geen idee wat ik daar deed. Er was geen communicatie met de opdrachtgevers; terwijl het project over community-catie ging. Soms kreeg ik het gevoel: niks heeft gewerkt... dus laten we er nu maar wat kunstenaars op loslaten.

Ik was hier het langste en heb veel tijd in de wijk doorgebracht. Ik heb geworsteld. Ik vond het heel moeilijk om te lastig om alles zelf te doen, zonder infra-structuur. Mensen wisten ons ook niet te vinden. Wat we misten was een centrale, zichtbare plek in de winkelstraat.

Verder was het voor mij onduidelijk wie er bij dit project betrokken was. Ik

Ontmoetingen Zuidooit/Venserpolder **Het Onderzoek**

91

Ontmoetingen Zuidooit/Venserpolder **Het Onderzoek**

17

Wim Verhoeven
Kunstenaar van de Venser Klanken

In deze wijk zijn weinig positieve rollmodellen voorhanden. De kunstenaar, helpen maar dat zal heel langzaam gaan. In deze wijk zijn de meeste mensen met andere behoeften bezig, veel directer en meer basaal. En dan bedoel ik vertegenwoordigd, zou hier een interesse-sante buurtgenoot zijn. En dan bedoel ik geen importkunstenaar.

Verder heeft de wijk me ook weer interessant genoeg, maar het rendement was te laag om het vol te houden. Een mens heeft een beperkte hoeveelheid energie en ik zag het bij iedereen op gaan.

Lfiteindelijk gingen de meeste kunstenaars toch richting de muziek, de rap, de radio, het eten, of de natuur, de fruitbomen; omdat dit bijjkbaar elementen zijn waar je in de Venserpolder makkelijkere aansluiting mee kunt vinden.

Het is natuurlijk ook zo dat de vraag naar kunst niet voortgekomen is uit de bewoners zelf, maar bedacht is door de opdrachtgevers. En de opdrachtgevers zijn niet actoren die wonen in de wijk. OZO was een

bedacht uitgangspunt dat daarna is losgelaten op Venserpolder. Alleen al de vraag: "Wilt u kunst in de wijk die een nieuw soort ontmoetingen kan genereren?" sluit misschien wel helemaal niet aan bij het dagelijkse leven van de bewoners in de Venserpolder. Er moeten manieren worden gevonden om deze vraag te vertalen naar wat er leeft in de wijk.

Dit is denk ik een verklaring voor het feit dat projecten goed liepen zolang iemand er heel veel energie in stak, maar dat het een stuk lastiger werd als de trekker wegviel. Vandaar de collectieve vermooidheid waar we soms allemaal last van hadden. Het voelde als het trekken aan een dood paard. Maar het paard was niet dood, het was het verkeerde paard.

Deondanks worden alle OZO/VP projecten in de toekomst gecontinuëerd. Dit komt vooral omdat het 'trekkerschap' is doorgegeven aan een lokale

persoon of partij.

Een ander punt dat veelvuldig naar voren kwam was het feit dat een

kunstenaar geen sociaal werker is; hij is er niet om een probleem op te

een andere beleving van de wereld met zo. Dat maakt de situatie moeilijker maar ook helderder.

De versprengeling met het status-

sentiment is er nauwelijks. Je moet je

daardoor zelf ook bezinnen op de vraag:

Dit zijn misschien niet de eigenlijke lief-

hebbers of beoefenaars, maar ze vormen

deze zwarte wijk Venserpolder is dat niet

nomeren ruimte krijgt om te bestaan. In

cultuur is, is een zekere geslotenheid, mis-

doen?"; Wat wel echt een nadeel van de

de buurt regelmatig waarderend gespro-

dingen dat stuitte al snel op veel weerstanden.

Over onze onderneming werd door

De eerste ontmoetingen gaan ge-

hebben. Prikkeis van buitenaf kunnen

leerd dat een specifieke sociale klasse

wordt. Het heeft me dus weer eens ge-

sen, het belang dat aan kunst toegekend

Het is belangrijk om dit te toet-

niet zo belangrijk.

meer basaal. Voor veel mensen is kunst

Aftran Groenewoud
Buurtwoner Venserpolder
Mijn ambitie was groot. De Venserpolder zou door de initiatieven vrolijk(er) worden, met mensen die elkaar meer zouden groeten op straat. Meer saamhorigheid enzovoorts.

Art Roos
Wijkmeester Venserpolder
Ik deed mee vanuit mijn positie als huis-meester, maar vooral ook omdat ik hoopte van de buurt zou kunnen betekenen.

Marco Cops en Harold Schouten
Wiseguys, oprachtmeester van OZO/VP; verantwoordelijk voor het Begeiden van de kunstenaars
Een belangrijke meerwaarde voor ons was dat OZO/VP een integraal kunsttraject verschildende kunstenaars, wilden we betroof. Een traject waarbij de verschillende kunstenaars, samen werken en in dat samenwerken een meerwaarde voor het project ontwikkelen. We waren op zoek naar enerzijds een diversiteit in de aanpak van de deelnemende kunstenaars en anderzijds de overdracht van kennis.

Door het bundelen van de individuele en incidentele prikkels van de verschillende kunstenaars, wilden we het onderzoek naar al deze aspecten is daardoor ook een belangrijke meerwaarde in dit project.

waren. Misschien hadden we moeten zeggen: "Julie hebben een huis in de Venserpolder, Julie blijven daar drie maanden zitten en dan komt er een gemeenschappelijk project uit". Dan had de gewenste bundeling meer kans van slagen gehad. Ook zou ik bij een volgend project meer aandacht besteden aan teambuilding: misschien eerst twee dagen met elkaar in een huise zitten met de fles op tafel en dan pas aan het werk.

De structuur
Van te voren was er de ambitie om op een open en verkennde manier aan het werk te gaan. Maar we hebben ook een aantal structuren ontworpen: zoals de estafettestructuur, tussentijdse bijeenkomsten en de weblog. Deze structuren bleken in de praktijk toch niet altijd te werken. De bundeling van kunst die we nastreefden om een grote spannende kunstinjectie in de wijk te creëren waar mensen nieuwsgierig van zouden worden, lukte onvoldoende. Ondanks de uiteindelijke successen, Hoewel we de estafettestructuur snel loslieten, verwaterde de aandacht. Zeker ook omdat de projecten allemaal uitliepen. Het traject duurde te lang om de spanningsboog vast te kunnen houden. Pijnlijk maar waar: de estafettestructuur is typisch zo'n voorbeeld van iets wat achter de teken tafel bedacht wordt en wat heel redelijk klikt, maar in de praktijk anders uitpakt. Bijsturen is dan niet in alle gevallen meer mogelijk. Sommige opties zijn dan al afgesloten.

Randvoorwaarden
Om er voor te kunnen zorgen dat een complexe opdracht kan worden vervuld - namelijk het veranderen van de communicatie in de buurt - moet er aan veel praktische randvoorwaarden worden voldaan. In de nabeschouwing van OZO/VP blijft ook juist dat we tegen veel praktische tekortkomingen aanliepen. Het zijn soms van die dingen.. hoe hadden we die nou kunnen vergeten, maar zoals altijd: het venijn zit hem in de details...

Annet Zonder van Dreeur CBK Zuidoost, oprachtgever
Mijn ambitie was om iets te maken bij en voor de bewoners van Venserpolder. Venserpolder oogt brat en saai als je er door heen loopt, iets van kunst dat bewoners, voorbijgangers even uit hun dagelijkse bestaan trekt doordat het gek, grappig, ontroerend of gewoon mooi is... iets

van kunst dat reacties oproept die worden gedeeld met anderen; in het klein, thuis aan tafel, of in het groot, op een schoolplein of in het bejaardencentrum. Dat was misschien wel mijn eerste en voor-naamste ambitie. En natuurlijk 'gewoon' artistiek inhoudelijk goede kunstinterver-

An van Gelder
Wijkmeester Venserpolder
Ik houd van kunst. Ik heb geholpen met leggen van contacten met bewoners en daarbij heb ik vooral geobserveerd de kunstenaars in contact te brengen met - wat ik noem - 'Paradijsvogels'. De mensen in Venserpolder die niet doorsnee zijn. Ook vond ik het belangrijk de kunstenaars leuke plekjes aan te wijzen.

Wilma Wassenaar
Wijkcoördinator Stadsdeel Zuidoost
Als wijkcoördinator was leefbaarheid van de buurt mijn zorg. Vanuit die hoek omarmd ik alles wat de leefbaarheid en sociale cohesie van een buurt ten goede kon komen, liest op een 'andere' dan de gebruikelijke manier. Het doel van OZO/VP om iets bijzonders neer te zetten dat ontmoetingen genereert vond ik fantastisch.

Willem Jansen
Woonsichting De Key, oprachtgever aan CBK Zuidoost
Mijn ambitie en die van de andere corporaties was te kijken of door middel van kunst het contact tussen de mensen - in deze toch wel moeilijke wijk - versterkt zou kunnen worden.

Vonne Harkema
Woningcorporatie Eigen Haard, oprachtgever aan CBK Zuidoost
De ambitie van de gezamenlijke corporaties Venserpolder was om via het kunstproject meer (en andere) bewoners te betrekken bij hun buurt. We hoopten dat er door de ontmoetingen meer interesse zou komen voor de buurt.

Karin Peulen Kunstenaar van de Venser Fruit- bomenroute

lokken. Een wandeling vormt dan een mooie trekpleister; wandelaars in en door de Venserpolder; een aantrekkelijk beeld.

Mijn ambitie was om iets van buiten naar binnen te brengen. Een kleine ingreep, een toevoeging, iets dat langzaam vorm moet krijgen en niet meteen een effect heeft. Mensen zullen, dacht ik, daarop reageren waardoor er ontmoetingen ontstaan. Ook wilde ik mensen van buiten naar binnen

Ervaringen van een OZO onderzoeker:

Chris Sigaloff

Na bijna drie jaar betrokken te zijn geweest bij OZO/VP is het antwoord op de vraag hoe de ambities in de praktijk hebben uitgekapt, nog niet zo eenvoudig te beantwoorden. Wat meteen opvalt is dat er zoveel factoren - die elkaar ook nog eens beïnvloeden - een rol hebben gespeeld. OZO/VP valt in de categorie van *messy problems* waar eenduidige conclusies tekort schieten. Wel ontstaat er een reeks van interessante verhalen, bevindingen, inzichten en lessen. In deze reflectie wil ik er een aantal uitdiepen.

Geëngageerd onderzoek

Mijn rol als onderzoeker was een hele actieve. Het doel van het onderzoek was om met elkaar gedurende het proces na te denken en te observeren wat er werkt en wat juist niet. En hoe we het geheel nu juist zo kunnen (bij-) sturen dat er iets bijzonds tot stand komt. Dit is een ander type onderzoek dan een onderzoek dat achteraf een blauwdruk ontweekt in de zin van 'zo moet het'. Het onderzoek was vervlochten met de uitvoering om in dit specifieke project tot betere resultaten te komen. Mijn rol daarin was om een samenwerkingsstructuur te ontwerpen en het proces te begeleiden waardoor de kunstenaars zelf een beetje onderzoekers zouden zijn en zodoende van zichzelf en elkaar konden leren *along the way*. Daarom heb ik de kunstenaars bewust proberen te organiseren in een zogenaamd lerend collectief.

Het lerende collectief

Een belangrijk element in het lerend collectief waren de periodieke gezamenlijke bijeenkomsten. Hierin spraken we over de voortgang, over

Otto Berchem
Kunstenaar van de Venser Rap

Ik wilde heel open in dit project stappen. Niet zomaar een opdracht uitvoeren. Zo ben ik ook begonnen. Maar achteraf heb ik misschien toch juist dát gedaan. Gaandweg werd het project steeds minder open. De opdracht om sociale ontmoetingen te genereren en communi- catie te veranderen in een buurt waar je

zelf niet woont, dat is mijns inziens onrealistisch. Kunst kan een sociaal middel zijn... maar dan moet er aan heel veel randvoorwaarden worden voldaan. Noem me cynisch maar eigenlijk denk ik dat een kunstproject in opdracht nooit echt werkt. Het gaat alleen als het toeval- lig zo ontstaat.

Wim Verhoeven Kunstenaar van de Venserklanke

Dit project zou een uitdaging zijn waarbij kunst - naast de gebruikelijke criteria als esthetiek, vernieuwing, blikverruiming bijsturingen kon genereren. Je doet iets heel goed vormend principe dat tactischeheid sprak me aan. Het leek me bovendien gedeeltemarginaal is, was interessant. Het bracht me op het idee om het daar aanwezig te maken van kunst terecht verwachten dat het een verdelende werking heeft zou dit materiaal, Mensen zullen, dacht ik, daarop reageren waardoor er ontmoetingen ontstaan. Ook wilde ik mensen van buiten naar binnen

ten zijn. Je zou iets kunnen kwantificeren der criterium dat toetsbaar is of zou moeten zijn. Het is in principe ook een heel interessant. Het is in principe ook een heel

werkt en besluit op grond daarvan zo door te gaan of te veranderen. Dat is een zeer creatief proces. Veel creatiever dan een rigoureuze autonome kunst houding.

elkars achterliggende aannames en principes. Met elkaar probeerden we de doelstellingen en criteria te bepalen.

De eerste bijeenkomst was intensief, maar waardevol. Bijzonder was dat CBK Zuidoost zich als opdrachtgever, maar ook als mede deelnemer, heel actief en kwetsbaar opstelde.

Na verloop van tijd werden de bijeenkomsten echter steeds meer opgeslokt door onderwerpen van een meer praktische aard. De tijd en de energie voor reflectie werd steeds schaarser. Als onderzoeker van buiten had ik wellicht een te zwakke positie om dit tegen te gaan.

Wat opviel is dat de kunstenaars het lastig vonden om samen te werken en gezamenlijk op hun werk te reflecteren. Dit werd nog eens extra bemoeilijkt omdat zij steeds in een andere creatieve fase ten opzichte van elkaar zaten. Verder bleek dat de verschillende visies op kunst binnen de groep niet een verrijking opleverden voor de samenwerking, maar eerder een barrière. Het bestaan van verschillen - die overigens zelden echt expliciet werden benoemd - bemoeilijkte het om met elkaar in gesprek te gaan over de gezamenlijke ambitie.

Een ander belangrijk dilemma was dat de kunstenaars binnen die samenwerkingsstructuur veel vrijheid nodig hadden om te kunnen opereren. De paradox tussen enerzijds ruimte geven en anderzijds actief sturen bleek een hele lastige. Zonder draagvlak van de kunstenaars was er ook weinig te beginnen. Achteraf denk ik dat er te veel ontspanningsmogelijkheden

Franc Bragigand Kunstenaar van het Venser Monument

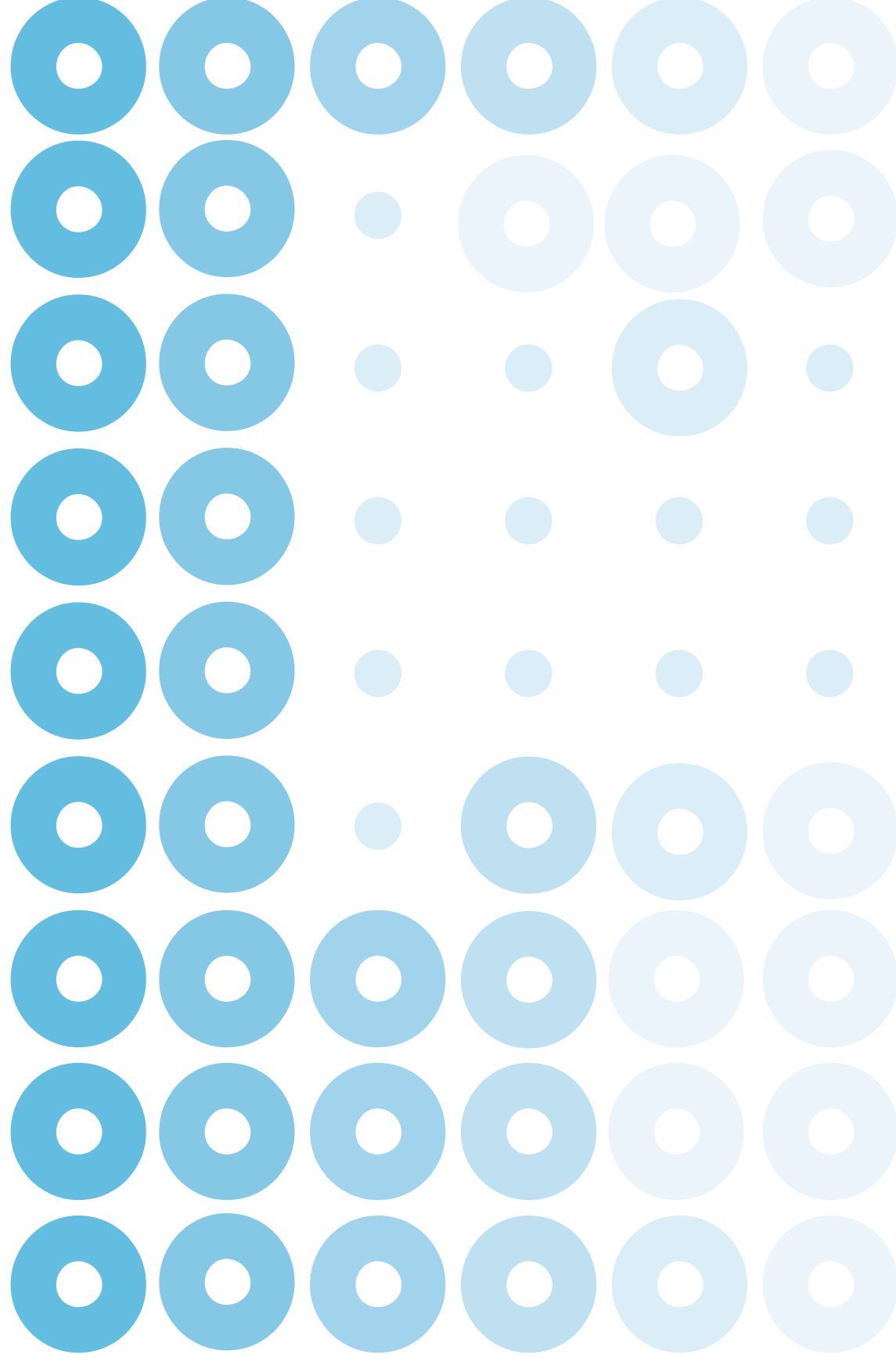
Mijn voornaamste ambitie in opdrachtstijl was om een situatie helder te maken overzien. Mijn grootste angst is om door de politiek te worden misbruikt.

Ontmoetingen creëren in een buurt waar ik kunstenaar van de Vens(T)er Radio

heel weinig ontmoeting heb geconstateerd. Ik zocht mensen die zelf voor de invulling en continuïteit van het project moesten zorgen. Ik wilde een algemene vorm tot stand brengen waarbinnen mensen vanuit een zekere betrokkenheid en gemeenschappelijke interesse tot elkaar komen.

Ervaringen van OZO deelnemers
Niesje Johannes, Chris Sigaloff en Annet Zondervan

Erva
ring
d
p
n
g

Aan de slag
De concrete praktijk van OZO/VP bestond uit vijf kunstenaars: Otto Berchem, Karin Peulen, Wim Verhoeven, Tirzo Marthà en Franck Bragigand.

Zij kregen van CBK Zuidoost de opdracht om met een kunstproject nieuwe ontmoetingen in de Venserpolder te realiseren. Het op te leveren kunstwerk - in een fysieke al dan niet tastbare verschijningsvorm - zou bovendien ook na vertrek van de kunstenaar blijvend ontmoetingen moeten genereren.

De werkperiode voor de kunstenaar omvatte vijf maanden en het totale budget per deelnemende kunstenaar 15.000 euro.

De kunstenaars gingen individueel en met elkaar aan de slag onder regie van Marco Cops en Chris Sigaloff.

Om ervoor te zorgen dat de kunstenaars voldoende impact zouden hebben in de wijk en dat ze van elkaar zouden kunnen leren - om eventueel hun plannen aan te passen - werd gekozen voor een estafettestructuur. Dit betekende dat steeds twee kunstenaars tegelijkertijd bezig waren waarbij de één kon leren van de ervaringen van de vorige. Zo waren onderlinge uitwisselingen mogelijk.

Om dit lerende collectief te faciliteren organiseerden Cops en Sigaloff met regelmaat collectieve bijeenkomsten voor de kunstenaars. Tijdens deze bijeenkomsten kwamen de kunstenaars en de leden van het projectteam bij elkaar. Om verhalen uit te wisselen, om van elkaar te leren en om te kijken hoe OZO/VP kon worden versterkt door meer samen te werken, op elkaar aan te sluiten, of juist niet. Deze bijeenkomsten vonden grotendeels plaats in 't Spinnewiel: het buurthuis in de Venserpolder.

Ook was er na vier maanden het Boeninhuis. Een fysieke plek waar de kunstenaars gebruik van mochten maken als werkplek. Aanvullend kwam er in de beginfase een OZO/VP weblog waarop ieder verslag kon bijhouden. En OZO/VP beschikte over een eigen doorgeef-telefoon en een ouderwets schrift als logboek.

Niets stond een succesvol project in de weg...

De rol van de onderzoeker was - naast procesregistratie en reflectie - voornamelijk het verleden van de kunstenaars. Hen verleiden om naast kunstenaars óók onderzoeker te zijn en dit met elkaar te delen als lerend collectief. Om zo al lerend te kunnen experimenteren met wat het beste werkt. Onze gezamenlijke onderzoeksvraag luidde uiteindelijk: "Wat moeten we inbrengen of doen in de wijk Venserpolder om ervoor te zorgen dat daardoor oude ontmoetingen blijven bestaan, maar ook de mogelijkheid tot nieuwe ontmoetingen ontstaat en blijft bestaan?".

OZO/VP is dus heel duidelijk opgezet als experiment. Het project was zo georganiseerd dat er voortdurend bijgestuurd kon worden, het was zelfs de bedoeling dat dit gebeurde. Behalve de bovenstaande gezamenlijk geformuleerde onderzoeksvraag was er van te voren geen 'blauwdruk' van het project. Er waren geen strakke richtlijnen hoe het vormgeven precies zou moeten plaatsvinden. Het was de bedoeling om al doende te leren.

Met elkaar hebben we wel een aantal criteria geformuleerd. Criteria waarvan we vonden dat de uiteindelijke resultaten van OZO/VP er aan zouden moeten voldoen. Dit werden onze voornaamste ankerpunten en toetsingskaders om te evalueren. De toetsing gebeurde niet achteraf maar tijdens het proces, met elkaar. Een continue reflectie en feedback als onderdeel van het uitvoeringsproces.

Onze successcriteria:

Space of possibilities: OZO/VP heeft tot doel om iets nieuws aan te bieden waardoor er ruimte ontstaat voor nieuwe mogelijkheden.

Co-evolutie: OZO/VP is niet statisch, maar wordt door de gebruikers verder ontwikkeld door middel van interactie.

Continuiteit: OZO/VP houdt niet op nadat de interventie is afgelopen.

heeft dus de potentie om mensen bij elkaar te brengen, het hoeft niet.

Uitgangspunt voor OZO/VP was het bestempelen van kunst als een soort motorje dat door iets nieuws in te brengen ervoor kan zorgen dat dit nieuwe ook in stand blijft. Hoe dat te doen wisten we niet. Hier bestaat ook geen blauwdruk voor. Het idee was juist om dit met elkaar te gaan onderzoeken en te zien of we met elkaar zo'n motor - een 'variëteit generator' - voor de Venserpolder konden ontwikkelen.

Onderzoek: de wens naar duurzaamheid

Veel projecten, en dat geldt zeker ook voor kunstprojecten, hebben het karakter van *run and go*. Je doet iets, het was leuk of niet en dan is het weer over. Voor

OZO/VP was een belangrijke ambitie om iets duurzaam tot stand te brengen. Duurzaamheid hebben we op drie niveaus geïnterpreteerd: iets fysieks dat

achterblijft, blijvend een nieuwe soort van ontmoetingen genereert en tenslotte de kennis die we opdoen over kunst en ontmoeten. Het is vooral op niveau twee en niveau drie dat onderzoek een rol speelt. Onderzoek met het doel om zowel algemene lessen te vergaren alsook de impact van het specifieke project te

versterken.

Om ervoor te zorgen dat er in de Venserpolder blijvend nieuwe ontmoetingen zouden plaatsvinden, ook als het kunstproject OZO/VP is afgelopen, werd van de kunstenaars gevraagd dat ze naast kunstenaar ook onderzoeker zouden zijn. Onderzoeker in de zin dat ze niet hun 'trucje' zouden toepassen. Maar actief op zoek zouden gaan naar die kunstinterventie die voldoende de bewoners

engageerde en stimuleerde. De kunstenaars kregen dus de opdracht om al doende een werkend 'format' te ontwikkelen, dat ook na hun afschied verder zou functioneren en ontmoetingen zou continueren op lange termijn. Hiervoor was het essentieel dat de kunstenaars de eerste periode van hun opdracht veel in de wijk aanwezig waren. Het kunstwerk dat voort moest komen uit de opdracht kon eigenlijk niet functioneren als artefact op zich, maar moest een lokaal nieuw netwerk in stand houden om zo nieuwe ontmoetingen te blijven stimuleren.

Ambities Ontmoetingen Zuidoost Venserpolder
De korte verkenning van Sigaloff en Nette had geleerd dat als je iets zou willen realiseren in de Venserpolder met betrekking tot kunst en ontmoeten, er een bepaalde kritische massa nodig zou zijn. Om deze reden werden vijf kunstenaars geselecteerd. Zij kregen de opdracht om als lerend collectief nieuwe en duurzame ontmoetingen in de wijk te realiseren. Hiertoe werkten de vijf kunstenaars in estafettevorm en kwamen zij gedurende het traject meerdere malen samen, om met en van elkaar te leren. Dit alles om het effect van OZO/VP te maximaliseren.

De ambitie van OZO/VP was om met kunst nieuwe ontmoetingen te genereren. Hierbij ging het dus niet om meer ontmoetingen - in de wijk wordt al voldoende ontmoet - maar om een ander soort ontmoetingen. Ontmoetingen tussen mensen die door de inbreng van kunst en creativiteit tot nieuwe mogelijkheden kunnen leiden. Ontmoetingen die verrassen, ontroeren, een nieuw soort van gesprek op gang brengen of bijdragen aan een nieuwe identiteit. Om dit te bewerkstelligen werd gekozen voor een project waarbij kunst en onderzoek de belangrijkste ingrediënten waren.

Kunst als verleidingsinstrument

Het genereren van nieuwe ontmoetingen is geen sinecure. Het is zoiets als het bevorderen van leiderschap, het verstevigen van het zelfbeeld van leraren of het verloggen van de tolerantie tegenover allochtonen. Het klikt gemakkelijk, maar hoe krijg je het voor elkaar? In ieder geval niet door een beleidsnotitie, een wet, een verordening, en zelfs niet door een beloning.

Het genereren van ontmoetingen kun je niet afdwingen en als je dat doet zijn de negatieve bijeffecten vaak groter dan de positieve. Wat je wel kan doen, is zorgen voor randvoorwaarden zodat nieuwe ontmoetingen kunnen plaatsvinden. Een soort verleidingsstrategie waarin je iets van buiten inbrengt waardoor je het proces binnen kan versnellen. Nu rijst de vraag: wat voor soort iets moet je dan inbrengen? Hier is geen algemeen antwoord op te geven, maar het is mogelijk dat kunst zo'n iets zou kunnen zijn. Kunst heeft namelijk een aantal karakteristieken die zich goed lenen als verleidingsinstrument: het brengt iets nieuws in, het dwingt niet en kan leiden tot betrokkenheid en interactie. Kunst maakt nieuwsgierig, verrast, stelt vragen. Je zou kunnen zeggen dat kunst de ervaringen van mensen kan laten verschuiven en ook opnieuw kan ordenen. Het brengt iets nieuws in, waardoor je het oude weer met andere ogen bekijkt en ervaart. De mate waarin kunst ook stimuleert tot nieuwe ontmoetingen is wel afhankelijk van de manier waarop kunst wordt ingezet. Het bekijken van een schilderij leidt niet per se tot meer interactie. Het rondlopen op een tentoonstelling waar je anderen tegenkomt en wordt gestimuleerd om met anderen te praten wel. Kunst

Vertrekpunt Ontmoetingen Zuidoost

Het begrip Ontmoetingen Zuidoost dateert al van een tijdje terug. In de zomer van 2001 organiseerden het VSB Fonds, het Amsterdams Fonds voor de Kunst en Centrum Beeldende Kunst Zuidoost twee *diners pensants*. Tijdens de setting van een diner werd door de gasten nagedacht en gesproken over het thema ontmoetingsplaatsen. Dit kwam voort uit de wens om niet traditionele, meer originele hangplekken te creëren voor jongeren. Een van de uitkomsten van deze diners was om de term 'ontmoetingsplaatsen' te verbreiden en te onderzoeken of vanuit de kunst condities kunnen worden gecreëerd die ontmoetingen stimuleren.

Hier begint het project Ontmoetingen Zuidoost (ZO). Tussen 2001 en 2005 werden drie projecten gerealiseerd rond het thema ontmoeten. Dit waren het pendelionbijl Ganzenhoef/Nieuwmarkt, van Peter Dautzenberg, het reisbureau van John Serkei op het kleine Bijlmerplein en een productie van Krater Theater op alle markten in Amsterdam Zuidoost.

Na afloop van deze projecten werd er geëvalueerd door het VSB Fonds, het Amsterdams Fonds voor de Kunst, door WISEGUYs urban art projects en CBK Zuidoost. Er bleek een gedeelde behoefte om door te gaan, een wens om de oorspronkelijke onderzoeksvragen rond kunst en ontmoeten te verdiepen. Tegen die achtergrond ging Chris Sigaloff, van Stichting Nederland Kennisland, samen met kunstenaar Adriaan Nette van start met een zoektocht naar de mogelijke rol van kunst in het tot stand brengen van nieuwe, nog niet bestaande ontmoetingen. In eerste instantie richtte hun onderzoek zich op Zuidoost als geheel. Maar na de interesse van vijf woningcorporaties met bezit in de Venserpolder - Eigen Haard, Ymere, de Algemene Woningbouw Vereniging, Woonstichting De Key en de Alliantie Amsterdam - ontstond er een concrete standplaats: de Venserpolder. Dit betekende de feitelijk start van het kunstproject ZO/Venserpolder (ZO/VP) een project waarbij kunst en onderzoek hand in hand gaan.

Het concept, de organisatie en de begeleiding van ZO/VP was een samenwerkingverband tussen CBK Zuidoost, WISEGUYs urban art projects - Harold Schouten en Marco Cops - en Chris Sigaloff. Dit tijdelijke samenwerkverband vormde, als projectteam, de organisatie van ZO/VP.

de wijk kent ten opzichte van heel Zuidoost een hoog percentage Surinamers en Antillianen. Dit alles kenschetst de context waarin ZO/VP Zuidoost zich afspeelde.

ZO/VP heeft als kunstproject en onderzoek twee soorten resultaat. Vijf interventies in de Venserpolder door vijf verschillende kunstenaars: Otto Berchem, Franck Bragigand, Tirzo Martha, Karin Peulen en Wim Verhoven. Maar ook de reflectie op de weg daar naar toe en alles wat onderweg heeft plaatsgevonden, is een niet te onderschatten resultaat.

Beide onderdelen van ZO/VP krijgen hun beslag in deze publicatie. Om deze twee gezichten van ZO/VP te benadrukken heeft de publicatie in de vormgeving twee voorakanten, twee zijdes waar de lezer kan beginnen. Op deze manier volgt het ontwerp de inhoud van het project. De ene kant - Het Experiment - vertelt over de kunstprojecten. Vijf losse verhalen per kunstenaar over de ambitie bij aanvang en het resultaat na afloop. De andere kant - Het Onderzoek - vertelt het over het proces. Chris Sigaloff schetst in een inleiding gedetailleerd de ambities van het projectteam en ze reflecteert in een andere tekst op het proces. Datzelfde doen ook alle actoren, alle betrokkenen die een rol hebben ingenomen bij de realisatie van ZO/VP. Hun ambities, praktische ervaringen en tips zijn als korte en krachtige boodschappen op diverse plekken terug te vinden. Voor de broodnodige context zorgt Sandra Trienekens - Lector Burgerschap en Culturele Dynamiek, ISCB/Hogeschool van Amsterdam - met haar artikel 'Hoe ontmoet je goed?'

Tot slot: dank aan iedereen die zich, in welke rol dan ook, heeft ingezet voor ZO/VP. Een naam wil ik apart noemen. Zonder de inzet van Marco Cops, een man van geduld en lange adem, weet ik niet of de successen van ZO/VP gevierd hadden kunnen worden.

Veel leesplezier!

Voorwoord

Annet Zonder van

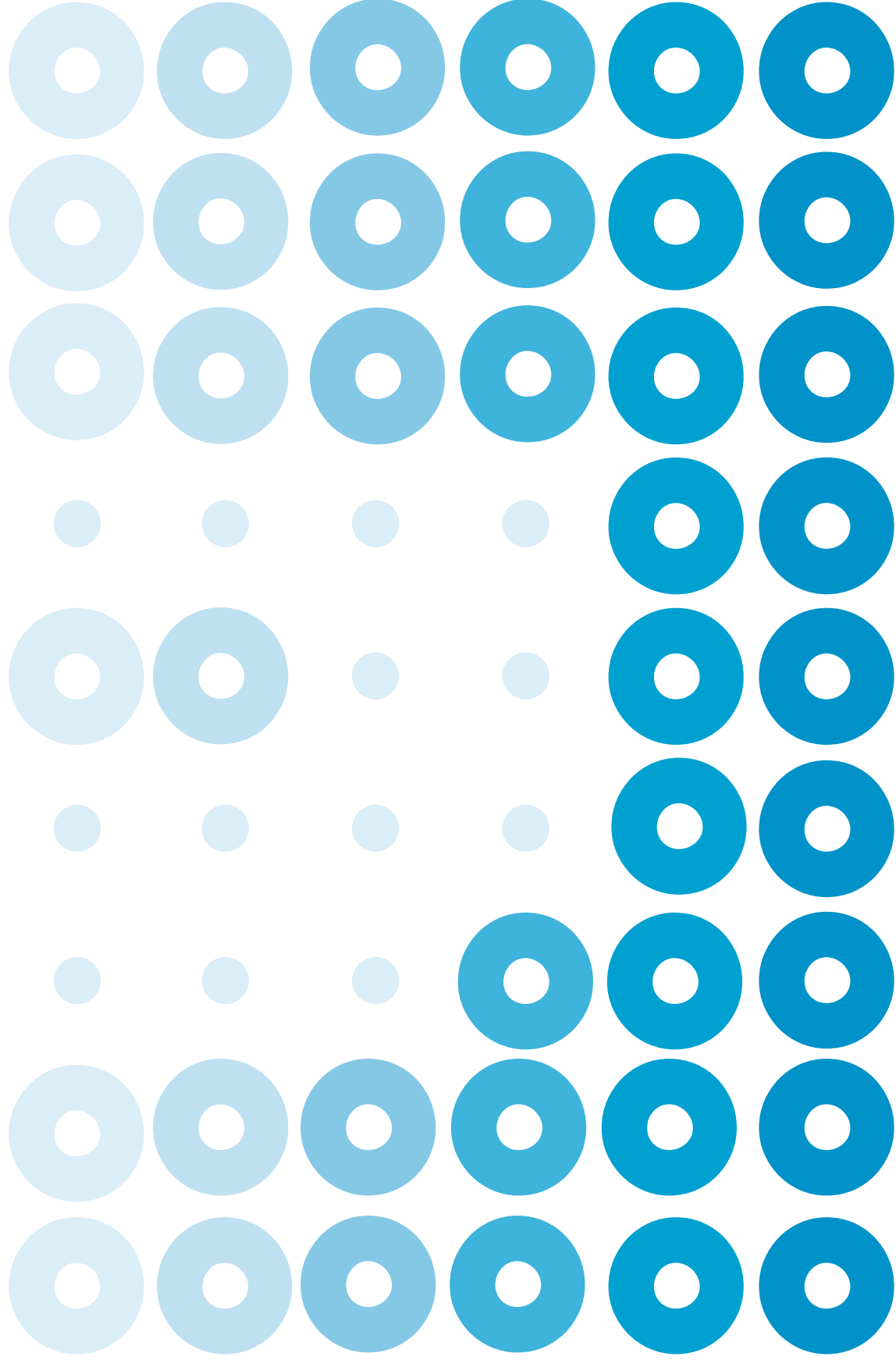
Ontmoetingen Zuidoost/ Venserpolder (OZO/VP) is een project met twee gezichten. Het is een kunstproject én een onderzoek. En terugkijkend op het resultaat is het te benoemen als een succes maar ook als een falen.

CBK Zuidoost, WISEGUY'S urban art projects en Stichting Nederland Kennisland kiezen in deze publicatie in alle eerlijkheid voor het uitdragen van beide gezichten van OZO/VP; Marco Cops, Harold Schouten, Chris Sigaloff, Niesje Johannes en Annet Zonder van waren als projectteam verantwoordelijk voor het reilen en zeilen van OZO/VP.

Te vaak wordt over kunstprojecten achteraf alleen het goede gezegd. Zo gek is dat niet. Subsidiegevers zijn kritisch en culturele instellingen willen graag een volgende keer weer aankloppen. Deze dynamiek van budgettaire afhankelijkheid staat een openlijk beleden, zelfkritisch vermogen in de weg. Terwijl van het minder goede - datgene wat tegenvalt, niet soepel liep, uiteindelijk nooit is behaald... - misschien wel het meeste te leren is. Het benoemde en gevalueerde falen geeft de beste aanknopingspunten om het een volgende keer beter te doen.

Begrip van OZO/VP was de vraag: "Kan kunst een rol spelen in het genereren van nog niet bestaande, nieuwe ontmoetingen"? Deze onderzoeksvraag werd losgelaten op de Venserpolder.

Voor het goede begrip bij het lezen van deze publicatie, is het handig iets te weten over deze in Amsterdam Zuidoost gelegen wijk. De Venserpolder werd begin jaren tachtig gebouwd naar stedenbouwkundig ontwerp van Carel Weeber. De wijk bestaat uit zestien rechthoekige en gesloten blokken. Portiekwoningen van vier, vijf lagen hoog met elk een openbare binnentuin. De Venserpolder is in feite een klein dorp; met een geografisch geïsoleerde ligging ten opzichte van de rest van Zuidoost, met ruim 4.000 voornamelijk sociale huurwoningen en bijna 10.000 inwoners. De sociaal-economische positie van de Venserpolder is zwak. Een groot aantal inwoners heeft een uitkering en leeft rond de armoedegrens. Door de kleine woningen wonen er relatief veel alleenstaanden en jonge mensen. Het aantal éénondergezinmen is hoog. En

Inhoud

het **Onderzoek**

pagina 3

Voorwoord

Annet Zonder van

pagina 5

Inleiding

Chris Sigaloff

pagina 11

Ervaringen van OZO deelnemers

Niesje Johannes, Chris Sigaloff en Annet Zonder van

pagina 14

Ervaringen van een OZO onderzoeker:

een geëngageerd perspectief

Chris Sigaloff

pagina 27

Hoe ontmoet je goed?

Sandra Trienekens

pagina 32

colofon